

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED
SCIENCES
HEALTH CARE AND SOCIAL SERVICES

”För i den åldern är dom ju ganska härliga att jobba
med”

Hanna Järlstig och Johanna Larsson
Examensarbete
Socionomprogrammet (AMK)
KEMI 2010

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRAKT

ABSTRACT

1.INLEDNING.....	5
2.BAKGRUND.....	7
2.1.Styrkor och svagheter i Haparanda kommun.....	7
2.2.Viktiga aspekter i barns utveckling.....	10
2.3.Risker i samhället som påverkar barn och ungdomars välbefinnande	188
2.4.Preventionsåtgärder i dagens samhälle	23
2.5.Lägesrapport om barns situation i Sverige och övriga världen.....	34
3.METODVAL OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	37
3.1.Metod	37
3.2.Analys steg för steg.....	41
3.3.Etik.....	42
3.4.Tillvägagångssätt.....	43
4.ANALYS	45
4.1.Risker i Haparanda kommun gällande barn och ungdomars välbefinnande.....	466
4.2.Preventivt arbete som sker i Haparanda kommun.....	49
4.3.Utvecklingsmöjligheter i Haparanda kommun	51
5.REFLEKTIONER.....	53
REFERENSER.....	55
BILAGOR.....	58

Auktorer:	Hanna Järlistig och Johanna Larsson
Titel:	”För i den åldern är dom ju ganska härliga att jobba med”
Sidor (+bilagor):	57 (+7)
<p>Beskrivning av temat: Syftet med studien är att undersöka det preventiva arbetet för att motverka psykisk ohälsa bland barn och ungdomar i Haparanda kommun. Samt att se vilken del kuratorn har i arbetet och om dennes roll behöver utökas.</p> <p>Teoretisk sammanställning: I den teoretiska delen i studien, har forskarna samlat information från olika källor för att få en djupare förståelse av ämnet från olika utgångspunkter. Utifrån teoretiska synpunkter lyftes sociala faktorer fram (barnets utveckling, risker och prevention). Teoretiska källor används som en reflektion till forskarna för ökad kunskap under processen.</p> <p>Metodologisk sammanställning: Metoden i denna studie är fokuserad på en kvalitativ forskning. Tillvägagångssättet är baserat på ett hermeneutiskt synsätt och forskarna har använt en fokusgrupp som intervjumetod. Forskningen är uppdelad i olika delar: Bakgrund där forskarna samlat all bakomliggande fakta inom områdena barnetsutveckling, risker och prevention. Metodval och tillvägagångssätt beskriver metoder forskarna använt under processen. Rubriken analys är forskarnas sammanfattning på det forskarna ansett vara relevant vid deras intervju med respondenterna. Slutligen har forskarna avslutat med reflektioner om forskningens gång.</p> <p>Resultat: Resultatet är ganska oväntat eftersom forskarna kom fram till att det preventiva arbetet för att motverka psykisk ohälsa bland barn och ungdomar är mycket brett då det finns många olika myndigheter och organisationer som arbetar preventivt.</p> <p>Slutsatser: Studien indikerar på att det fortfarande finns behov av utveckling och förbättring inom området. Det finns mycket kunskap och idéer men inte resurser att utföra dessa. Forskarna reflekterar över att en utökning av lärarnas utbildning borde göras, genom att tillägga kunskap om kris och konflikthantering.</p> <p>Sökord: Preventivt, förebyggande, psykisk ohälsa, barn & ungdomar, barns utveckling.</p>	

Authors:	Hanna Järlistig and Johanna Larsson
Title:	“Cause in that age they are pretty great to work with”
Pages (+appendixes):	57 (+7)
<p>Thesis description: The purpose of this study is to do a research about the preventive work to countervail the mental illness among children and youths in the municipality of Haparanda. Also to see the school social workers role in the preventive work.</p> <p>Theoretical summary: The theoretical part deals with information about this topic from different points of view. These theories explain the researched topic to get at deeper understanding. According to theoretical views the focus is on the social factors (children’s development, risks and prevention). Theoretical sources are used as a reflection for the researchers to get more knowledge during the process.</p> <p>Methodological summary: The method in this study is focused on a qualitative research. The procedure is based on a hermeneutic point of view and they have used a focus group as the interview method. The research is divided in different parts: Background there the researchers has collected all the background information about children’s development, risks and prevention. The choice of method describes the methods the researchers have used during the process. The topic analyze is the conclusion the researchers have considered relevant during their interview with the interviewed. The researchers have as discussed about the process of the research.</p> <p>Main results: The result is rather unexpected because the researchers concluded that the preventive work to countervail the mental illness among children and youths is very broad since there are many different authorities and organizations working with prevention.</p> <p>Conclusions: This study indicates that there still is a need for development and improvement in this area. There is a lot of knowledge and ideas but not enough resources to do so. The researchers reflect on the teaching programs which they think should include courses about how to deal with crisis and conflicts.</p> <p>Key words: Preventive, mental illness, children & youths, children’s development.</p>	

1.INLEDNING

Vi har valt detta ämne då vi är intresserade att ta reda på om och hur man kan arbeta för att motverka psykisk ohälsa bland barn och ungdomar eftersom man ofta fått höra från förskolepersonal att de redan på förskolan kan förutse vilka barn som kommer få det svårare senare i livet. Varför kan man inte redan då sätta in åtgärder direkt för att förebygga de senare problemen? Istället väntar man tills barnet kommer upp i högstadiet då problemen blir mer synliga eftersom man kräver mer ansvar från eleven och i samband med att de första betygen delas ut kommer många problem upp i dagsljuset.

Vårt intresse för detta ämne började under en av våra praktikperioder då vi båda valde att praktisera hos skolkuratorerna i Haparanda kommun. Vi hade båda väldigt engagerade och inspirerande handledare som bidrog till att vi fick ökat intresse för dessa frågor.

Det vi båda upplevde under våra praktikperioder var att kuratorerna inte hann med allt arbete som de ville göra. Mesta delen av deras tid gick åt till problem som redan uppstått medan de pratade mycket om att de ville arbeta förebyggande. Det som vi inte visste då var att det redan pågick flera förebyggande projekt som vi senare upptäckte under processen. Vår tidigare definition av vad förebyggande arbete innebär var inte lika bred som den är idag, då vi nu kan se vad preventivt arbete är ur fler aspekter.

I dag har kuratorn även förskolan som sitt arbetsområde men tiden för att arbeta med förskolebarnen finns inte, såvida det inte finns något större problem och förskolepersonalen själva tar kontakt med kuratorn.

Vi därför valt att arbeta utifrån två olika frågeställningar; Hur ser det preventiva arbetet ut gällande psykisk ohälsa bland barn och ungdomar? Hur arbetar kuratorn i Haparanda idag för att motverka psykisk ohälsa bland barn och ungdomar och finns det ett behov att utveckla arbetet?

Vi valde att samla material om preventiva insatser som görs för barn och ungdomar, beskriva barns utveckling och familjens betydelse för barns psykologiska utveckling samt att undersöka vilka problem som finns bland dagens barn och ungdomar och hur kuratorn arbetar för att förebygga detta. Vi tycker det är viktigt att ha med dessa delar för att få en helhetsbild över ämnet.

Vi gjorde en gruppintervju tillsammans med kuratorerna och en psyko- och familjeterapeut i Haparanda kommun för att sedan reflektera över ifall våra frågor kan besvaras. Vi har valt oss att begränsa oss till Haparanda kommun eftersom vi vill veta vad det görs för arbete i vår hemkommun.

Vi vill rikta ett stort tack till vår fokusgrupp för all den information och kunskap som de bidragit med för att vi kunnat göra denna forskning. Vi vill även tacka våra handledare Kaisu Vinkki och Hannele Pietiläinen för all den hjälp och feedback som vi har fått under arbetets gång.

2.BAKGRUND

2.1.Styrkor och svagheter i Haparanda kommun

Haparanda kommun är ingen stor kommun. Enligt uppgifter på Länsstyrelsens hemsida fanns det 10,107 invånare i Haparanda kommun den 1 nov 2009.

Haparanda ligger i norrbottens län och är Sveriges östligaste stad och gränsar mot Finland. I och med närheten till Finland har Haparandaborna tillgång till två kulturer samt möjligheter till en annan stad bara några meter bort. Förutom de positiva sakerna medföljer även en del negativa saker med närheten till Finland; det har resulterat i en stor genomströmning av människor i Haparanda och staden har enligt kuratorerna vi intervjuat lite av ett storstadssyndrom när det gäller synen på droger just på grund av att det förekommer en hel del smuggling över gränsen.

Haparanda kommun har en åldrande befolkning med låga födelseantal, låg inflyttning samt hög utflyttning och toppar många listor när det gäller negativa saker såsom arbetslöshet, hög alkoholkonsumtion, självmordsantal, ohälsotal och skilsmässofrekvens. Såsom i många andra småstäder i norrland läggs allt fler byaskolor, lanthandlar och vårdcentraler ner. Trots att Haparanda i många sammanhang får arbeta i motvind finns det mycket positivt med att bosätta sig här. Ett exempel är etableringen av IKEA (2006) som blev ett stort lyft för Haparanda då det medförde nya möjligheter till utveckling för staden. Haparanda kommun är en lugn och fridfull stad med närheten till natur och en fin skärgård att nyttja. Bra miljöer, frisk luft och plats för alla medborgare finns det gott om. Haparanda är som sagt en liten stad med få invånare och kuratorerna vi intervjuade ser detta som ett stort plus eftersom det ofta innebär att de har korta kontaktvägar när de behöver samarbeta tillsammans med en annan myndighet. Det finns en naturlig närhet mellan de olika instanserna eftersom många har personliga kontakter som de lättare kan nå om frågor uppstår.

Haparanda kommun har ett mycket stort utbud när det gäller sportsliga aktiviteter som badhus, idrottshall, friidrottsanläggning, ridhus, ishall och flera olika gym. Det har flera gånger kommit fram i olika forskningar att idrott inte bara främjar den fysiska hälsan utan även den psykiska. Inom idrotten får man inte bara kunskap om ett hälsosamt liv utan också nya kontakter med andra människor i samma ålder. Speciellt viktigt är det

för barn och ungdomar som då även får chansen att skapa en positiv kontakt med vuxna människor som många gånger blir något av en förebild.

Trots alla dessa möjligheter finns det dock en brist på andra aktiviteter speciellt för ungdomarna i kommunen. Saker som efterfrågas är aktiviteter inom musik och teater, en biosalong med fler öppettider och ett kvällsöppet café. Haparanda kommun har ett av Sveriges största ungdomshus som är lokaliserat i den gamla järnvägsstationen. Där drivs ett café och diverse olika aktiviteter för ungdomarna. Det brukar även anordnas disco och andra evenemang. Haparanda kommun har vunnit pris för att vara en kommun som arbetar för att ungdomarna ska ha det bra. En bidragande orsak är det arbete som läggs ner på ungdomens hus.

Haparanda kommun har trots sin storlek alla möjligheter att vara en attraktiv stad för barnfamiljer med småstadscharm, närheten till miljön, idrottsmöjligheter och sitt engagemang för barn och ungdomar.

Kommunen har ca 1500 barn och ungdomar från förskolan till gymnasiet. Det finns en gymnasieskola, sju förskolor och sju grundskolor varav en skola med förskola till årskurs 5, tre förskolor till årskurs 6 samt tre förskolor till årskurs 9. Haparanda kommun har som enda kommun i Sverige gratis barnomsorg till alla. I kommunen finns 2,5 kuratorstjänster som är fördelade på olika skolor och ansvarsområden, men de ”skall vid behov arbeta i team. Det finns även en familjeterapeut som arbetar över hela verksamheten utifrån behov. Kuratorerna och familjeterapeuten är direkt underställd förvaltningschefen.

”Skolan har ansvar för att elever får pedagogiskt, socialt och känslomässigt stöd. Elever som far illa eller uppvisar tecken på ohälsa ska uppmärksammas. Skolan ska erbjuda en god arbetsmiljö, förebygga mobbning, kränkande behandling och trakasserier samt skapa en god miljö för hälsa, lärande och utveckling.” (D-Wester, 2005, 21)

Den första kuratorn vi intervjuat har sitt säte på Gränsskolan som ligger i centrala Haparanda, i tjänsten ingår även andra skolor som kuratorn besöker ett par gånger i veckan. Den andra kuratorn är placerad i Marielundskolan som ligger en bit utanför centralorten, i den tjänsten ingår även byaskolor. Den tredje kuratorntjänsten är på gymnasiet. En gång i veckan träffas kuratorerna för uppdatera varandra och för att få råd och stöd i svåra ärenden eftersom kuratorns arbete i många fall är ett ensamt arbete.

Kuratorn är en del av elevhälsoteamet och är en specialistgrupp för elevhälsoproblem. I gruppen ingår även skolsköterskan, specialpedagog och rektor. Elevhälsoteamet arbetar gemensamt, bland annat för att förebygga psykisk ohälsa bland barn och ungdomar och gruppen träffas regelbundet. Deras uppgift är att ha en överblick över resursbehovet och verka för att de resurser som finns samordnas och nyttjas till fullo. Gruppens arbetsinriktning är det förebyggande arbetet, vilket bland annat innebär att belysa behov/problem ur ett helhetsperspektiv, bistå pedagoger i elevvårdsarbetet, uppmärksamma och följa upp problemområden i skolan samt preventivt elevvårdsarbete. Specifika elevärenden följs upp, dokumenteras och en ansvarig utses. Om arbetslaget som består av lärare uttömt alla sina möjligheter presenterar de sitt ärende för elevhälsoteamet. Tillsammans med läraren arbetar teamet fram en strategi för det fortsatta arbetet. I vissa fall remitteras ärendet till elevvårdskonferens och rektor tar beslut om vilka som skall delta.

I kommunens läroplan står det att kuratorn ska arbeta med förebyggande elevvård på organisations-, grupp- och individnivå samt med socialt behandlingsarbete på individ och gruppnivå. Den övergripande uppgiften som kuratorn och familjeterapeuten har är att utifrån läroplanens och barnkonventionens riktlinjer arbeta för elevens bästa. Kuratorn och familjeterapeuten verkar för social medvetenhet, kontinuitet och helhetssyn inom det elevvårdande arbetet. Detta förutsätter samverkan och samarbete på områdena i och utanför skolan. I samarbete med lärarna går de in i klasser och pratar med barnen om hälsa, mobbing, drogfrågor, konflikthantering samt andra teman som är viktiga att prata om med eleverna. Exempelvis så får elever i årskurs åtta göra ett besök på ungdomsmottagningen.

Varje år ordnas hälsovecka för eleverna där kuratorn brukar delta i klasserna och samtala kring teman som kan vara aktuella i olika åldrar. Kuratorn har även kontakt med socialtjänsten, polis, barn- och ungdomspsykiatri, barnhabilitering och samarbetar även med arbetsförmedlingen och vuxenpsykiatri. De har ibland gemensamma möten med de barn/ungdomar och deras vårdnadshavare som har problem relaterade till skolan etc. I kurators arbetsuppgifter ingår även att stödja lärare och övrig personal i psykosociala frågor och att ge information om samhällsliga funktioner och lagstiftning.

I det sociala behandlingsarbetet på individ- och gruppnivå hör det till kurators uppgift att "kartlägga enskilda elevers behov av socialt stöd", att vara med och ibland förbereda möten som klasskonferenser och elevvårdskonferenser (evk), vara samordnare för både

externa och interna stödinsatser kring den enskilde och delta i arbetet med åtgärder och insatser i elevvårdsärenden. Kuratorn skall också bistå med muntliga och skriftliga yttranden och följa upp samt utvärdera de stödinsatser som den enskilde eleven har fått. Genom individuella samtal skall kuratorn hjälpa elever med att bearbeta deras personliga problem och andra faktorer i deras sociala miljö. Kuratorn deltar även i öppethållande av kommunens ungdomsmottagning samt fältarbetar tillsammans med polis och socialtjänst under s.k. riskkvällar.

2.2.Viktiga aspekter i barns utveckling

För att få en djupare förståelse vad de finns för risker i samhället för att utveckla psykisk ohälsa bland barn och ungdomar måste man veta vad ett barn behöver för omvårdnad under sin uppväxt. Det finns många olika teorier om barnets utveckling och vi har valt att använda oss av tre stycken olika:

Bronfenbrenners utvecklingsteori, Bowlbys anknytningsteori och Erikssons utvecklingsteori.

Utvecklingsekologi är en teori utarbetad av den amerikanske psykologen och forskaren Urie Bronfenbrenner och teorin presenterades för första gången 1979 av honom i boken *"The ecology of human development"*. *"Utvecklingens ekologi[...] ligger i skärningspunkten mellan de biologiska, psykologiska och sociala disciplinerna med avseende på deras betydelse för studier av individens utveckling i samhället"*.

I Andersson (2002) står det att utvecklingsekologin beskriver mänsklig utveckling och det ekologiska perspektivet betonar helhet och sammanhang i uppväxt och utveckling. Teorin har framför allt handlat om barns utveckling men den kan användas under hela livsloppet då utveckling är något som pågår hela livet.

Bronfenbrenners teori och modell gällande mänsklig utveckling presenterar han inte bara för att förstå utveckling utan han menar också att dessa kan användas som ett sätt att bedriva forskning i människors naturliga miljö.

För att kunna redogöra för teorin och beskriva modellen krävs en framställning av några viktiga element i Bronfenbrenners teori. Dessa är: ekologisk validitet, fenomenologiskt

perspektiv, interaktionistiskt perspektiv, utvecklingsbegreppet, systemperspektiv och miljöbegrepp samt mikrosystemets element.

I det som beskrivs som *ekologisk validitet* understryker Bronfenbrenner att de biologiska villkoren för individens utveckling är lika betydelsefulla som de miljömässiga, men det är i synnerhet samspelet mellan dem som behöver uppmärksammas. För att kunna göra det behöver vi inledningsvis veta mer om miljösidans funktion i det ekologiska systemet.

I det *fenomenologiska perspektivet* ligger betoningen på individens egen upplevelse av sin situation och sin miljö. Med miljö menas inte här de objektiva egenskaperna eller förhållandena i miljön utan hur dessa upplevs av individen.

Det *interaktionistiska perspektivet* kan ses som helt grundläggande för modellen där utvecklingsförloppet ses som ett resultat av samspelet mellan den växande personen och miljön. Bronfenbrenner menar att det finns en ömsesidighet i miljö-individrelationen där miljön inte enbart påverkar individen utan att individen också kan påverka sin miljö eller åtminstone delar av den. Detta leder sammantaget fram till synen på miljö-individ som ett system.

När det kommer till *Utvecklingsbegreppet* lyder Bronfenbrenners definition på utveckling enligt följande; "*individens växande föreställningar om sin ekologiska omgivning och hans relationer till den, samt hans tilltagande förmåga att upptäcka, upprätthålla eller förändra dess egenskaper*". Tonvikten ligger inte på traditionella psykologiska processer i barns utveckling så som perception, tänkande och inläring eller motivation utan ligger istället på innehållsnivå, vad barnet förstår och uppfattar, oroar sig för, önskar, funderar på och lär in samt hur detta psykologiska material blir annorlunda som en funktion av de miljöer barnet utsätts för och växelverkar med.

Systemperspektiv och miljöbegrepp är en annan av Bronfenbrenners begrepp. Grundläggande för begreppet miljö är också systemperspektivet. Här innefattar detta perspektiv inte endast den omedelbara närmiljön barnet har direktkontakt med utan det rymmer också omgivningen eller samhället i ett mera makrobetonat perspektiv. Miljön förstås här som en uppsättning beroende strukturer där den ena ryms inuti den andra. Utanför de miljöer som barnet eller den utvecklande personen har direktkontakt med

finns faktorer och omständigheter som genom interaktioner och påverkan av andra än barnet också indirekt får konsekvenser för barnets utveckling.

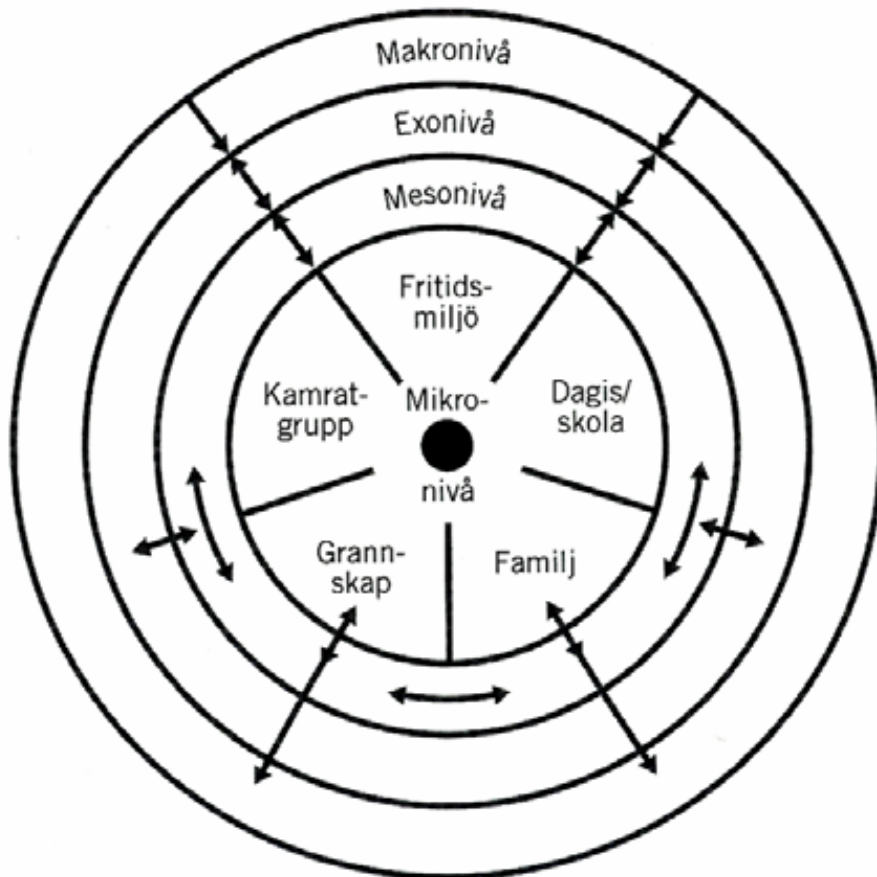
Bronfenbrenners sista begrepp är *Mikrosystemets element*. Ett mikrosystem är ett mönster av sådana roller, relationer och aktiviteter mellan människor som den utvecklande individen erfar i en bestämd närmiljö med särskilda fysiska och materiella karakteristika.

Ur sin teori har Bronfenbrenner utformat en modell som ger en omfattande bild av de miljöer som barnet kommer i kontakt med och utvecklas i. Bronfenbrenner själv lägger tonvikt på att det är viktigt med en modell som hjälper oss att lägga märke till olika påverkansfaktorer på mänsklig utveckling.

I Andersson (2002) beskrivs att Bronfenbrenner använder sig av fyra analysnivåer, mikro, meso, exo och makronivå i den utvecklingsekologiska modellen (se figur nedan) för att förklara mänsklig utveckling. De nivåer som beskrivs i modellen ligger inte hierarkiskt ovanför varandra utan innesluter varandra. Bronfenbrenner gjorde själv gärna liknelsen vid ryska dockor men här beskrivs modellen utifrån koncentriska cirklar.

Utvecklingsekologin betonar individen som ett aktivt subjekt i samspel med sin omgivning. Man menar att individen under hela sitt liv är i dynamisk växelverkan med föränderliga omgivningsfaktorer. Denna interaktion ser naturligtvis olika ut beroende på ålder, klass, kön, etnicitet och kultur.

Figur 1 Bronfenbrenners modell av den utvecklingsekologiska strukturen tolkad av Gunvor Andersson (2002).

I den mittersta cirkeln hittar vi barnet i sina närmiljöer och på denna nivå, *mikronivå*, äger interaktion rum mellan barnet och hennes/hans närmiljöer, t ex familjen, dagis, skola, fritidsmiljö. På *mesonivå* sker ett samspel mellan närmiljöer, detta samspel kan vara nog så viktigt för barnet jämfört med vad som sker inom de olika närmiljöerna. Detta i sin tur växelverkar med förhållanden som ligger utanför barnets direkta vardagsverklighet, det som här kallas *exonivå*. Här hittas de faktorer, som också påverkar ett barns utvecklingsvillkor, skolans eller förskolans organisation, föräldrarnas arbetsplats, lokalpolitik och kommunala resurser. Alla dessa nivåer samspelar dessutom med samhällsförhållanden, normer och värderingar på nationell nivå, det som här beskrivs *makronivå*. Utöver dessa påverkans- faktorer berörs också barnet av andra omständigheter i livet, exempelvis traumatiska upplevelser.

John Bowlby (1907-1990) den engelske psykoanalytikern är den som utvecklat teorin om bindning (attachement), det vill säga barnets tidiga känslomässiga anknytning till

föräldrar/vårdare. Denna teori beskriver hur ett emotionellt band växer fram mellan spädbarnet och dess närmaste vårdare under de första åren i ett barns liv. Bowlby (1994) menar att det är under spädbarnstiden och under ungdomstiden som bindningen äger rum och att bindningsteorin ser på benägenheten att knyta intima emotionella band till särskilda personer som en fundamental grundläggande del i människans natur.

Killén (2002) skriver att spädbarnets beteenden styrs från början av två kompletterande system, där det ena är behovet av ömhet, beskydd och närhet som med ett samlat namn kallas anknytning. Det andra är barnets behov av att utforska världen, en nyfikenhet och en vilja att lära sig saker, detta kallas explorativt system. Barn strävar alltid efter anknytning och målet är att upprätthålla närhet och kontakt till en specifik person – anknytningsperson. Ur sina tidiga upplevelser av samspel med omsorgspersoner utvecklar barnet en uppfattning om sig själv, sina vårdare och vad det kan förvänta sig av andra människor. I anknytningsteorin menar man att alla barn relaterar till sin vårdnadsgivare, oberoende av hur de bli behandlade. Detta är ett sätt för barnet att överleva. Barn som är med om att deras behov blir tillfredsställda förväntar sig att det ska fortsätta på det viset medan barn som ofta upplever utebliven behovstillfredsställelse eller blir hårdhänt behandlade av sina föräldrar börjar räkna med detta bemötande.

I Broberg m.fl. (2006) beskriver man att det är under de första åren i livet som anknytningen utvecklas och då primärt på grundval av den omvårdnad som barnet får från sina anknytningspersoner. Barnet kan utveckla olika typer av anknytningsmönster, trygg, undvikande, ambivalent/motspänstig eller desorganiserad.

Desorganiserad anknytning som beskrivs i Lindén (2002) är det som uppstår då den person som barnet är anknutet till är samma person som skrämmer barnet och väcker rädsla hos barnet. Här hamnar barnet in i en ogörlig konfliktsituation: där anknytningssystemet å ena sidan gör att barnet närmar sig föräldern samtidigt som barnets rädsla eller ängslan ökar ju närmare det kommer föräldern. Om denna typ av interaktion är vanligt existerande kan den leda till desorganiserad anknytning. I riskgrupper t.ex. i familjer där psykisk eller fysisk misshandel eller vanvård existerar uppgår i vissa studier andelen barn med desorganiserad anknytning upp till 80 %.

I Lindén (2002) beskrivs ett av de centrala begreppen i anknytningsteorin - ”*trygg bas*”.

Det beskriver den förmåga föräldern har att utgöra en ”hamn” för barnet. Tillgången till en trygg bas ger den frihet från oro och rädsla som barnet behöver för att kunna ge sig hän åt sin nyfikenhet och sitt behov av att utforska världen. Bowlby menar att det finns två kompletterande system hos barnet, behovet av närhet, ömhet och beskydd (anknytning) och nyfikenhet det vill säga behovet att utforska världen.

Det är först när barnets upplevda trygghet avtar genom till exempel yttre hot eller sjukdom som anknytningsbehovet åter träder i förgrunden. Om relationen till föräldrarna utmärks av osäkerhet, påverkas barnets förmåga att undersöka världen negativt, av den orsaken att barnet inte kan lita på att föräldern finns till hands när barnet har det behovet.

I Killén (2002) beskrivs de centrala föräldrafunktionerna som framhäver viktiga aspekter. Dessa är:

Att se barnet som det är, där handlar det om hur man som vårdare uppfattar och förstår barnet. Ju mer nyanserad och realistisk uppfattning man har av barnet ju större är sannolikheten att man behandlar barnet på ett sätt som står i relation till dess möjligheter och behov.

Att engagera sig i barnet på ett känslomässigt positivt sätt. Det innebär att man är kapabel till att engagera sig i barnet som person, i dess lärande och mognande, förtvivlan och upprymdhet. Att det finns ett rådande positivt engagemang som stämmer överens med barnets behov av att möta en omgivning som är bekräftande, omsorgsgivande, gränssättande och strukturerande.

Att hysa empati för barnet, denna förmåga är avgörande. Empati är vår förmåga att leva oss in i barnets erfarenheter och att förmedla vårt engagemang. Empati som funktion är viktig för att kunna ge tröst, lugna och dela barnets upplevelser, något som i sin tur stödjer barnet i att kunna styra sina känslor.

Att ha realistiska förväntningar på vad barnet klarar av. Realistiska förväntningar kan utmana, bekräfta och sporra men de kan också vara allt för små eller alltför stora. Att ha realistiska förväntningar innebär att de stämmer överens med barnets utvecklingsnivå och barnets verkliga och möjliga färdigheter. Dessa realistiska förväntningar är helt avgörande för deras utveckling.

För att barnet ska kunna knyta intima emotionella band till en förälder skriver Broberg m.fl. (2006) att det krävs att anknytningspersonen är emotionellt tillgänglig och kan erbjuda barnet omvårdnad. Faktorer som kan påverka denna föräldraförmåga är

exempelvis egna erfarenheter som gjorts under uppväxten, dåliga relationer till de egna föräldrarna, mental hälsa eller missbruk

I Killén (2002) beskrivs att när barnet börjar utveckla föreställningar om sig själv och sina relationer till andra människor sker detta i takt med att barnet blir äldre och utvecklas kognitivt. Dessa föreställningar kallas mentala representationer eller inre arbetsmodeller. Det är här som barnet utvecklar en inre uppfattning om sig själv och tillika en inre uppfattning om sin anknytningsperson och vad de kan förvänta sig av den och andra betydelsefulla sociala relationer.

I Nilzon (1995) kan vi läsa att denna period är betydelsefull för barnets personliga identitetsutveckling och att det är nu jaget utvecklas och stabiliseras. Det sker en utveckling av självkänslan då man har lärt sig att kontrollera sina impulser och behärska sig. I denna ålder sker också stora förändringar i barnets rörelseschema och motoriska färdigheter. Broberg m.fl. (2006) säger att i denna ålder, som de kallar *mellanbarndomen*, interagerar barnet med fler personer (jämnåriga och vuxna) på egen hand och skaffar sig i och med det en vidare kunskap om nära relationer. Självkänslan blir nu mer avhängig av socialt godkännande utanför familjen. Nu utvecklas anknytningen mot en ”generaliserad förväntan” på vad barnet kan räkna med i nära känslomässiga relationer. Med ökande mognad handlar tillgänglighet i ökad omfattning av att föräldern finns där också psykologiskt, inte endast fysiskt. En känsla av att vara förstådd och oförbehållet accepterad av den andre ligger i upplevelsen av psykisk tillgänglighet. Här handlar det om att vara accepterad för den man är utan att det för den skull innebär att allt man gör är godtagbart.

Bowlby har sammanfattat anknytningen efter förskoleåldern på följande sätt; en tro på att kontakten med anknytningspersonen är ”öppen”, det vill säga att man kan tala om allt utan att bli avvisad.

Möjlighet till fysisk tillgänglighet, dvs. Att anknytningspersonen kommer svara positivt på ens kontaktförsök/rop på hjälp

I Wikander (1988) beskrivs Erik Homburger Eriksons teori om utveckling. Enligt Erikson har varje fas (ålder) i livet sin kris att lösa och det finns dessutom en positiv och en negativ ytterlighet i krisen. När krisen är löst, menade han, att det goda måste råda över det onda för att utvecklingen ska bli gynnsam. Krisen i denna betydelse är inte endast något negativt

utan kan mer ses som en utmaning, en vändning i livet. Att lösa krisen i varje åldersfas på ett positivt sätt för det fina med sig att man går vidare med en större mognad och med mera kännedom om sig själv. Det gäller alltså för varje individ att lösa den kris som tillhör den ålder man befinner sig i före man går till nästa fas.

Eriksons åtta åldrar

Nedan visas Eriksons indelning av de åtta åldrarna (vänster), de positiva och negativa ytterligheterna i krisen (mitten) när krisen är löst och det goda övervägt infinner sig (höger).

Spädbarnsåldern	Tillit	Misstro	Hopp
Småbarnsåldern	Självständighet	Skam/blygsel	Vilja
Lekåldern	Initiativ	Skuld	Målvetenhet
Skolåldern	Arbetsflit	Underlägsenhetskänslor	Kompetens
Tonåren	Identitet	Förvirring	Trohet
Tidiga vuxenåren	Närhet/distans	Isolering	Kärlek
Vuxenåren	Produktivitet	Stillstående	Omsorg
Ålderdomen	Jagets integritet	Förtvivlan	Visdom

Vidare i Wikander (1988) beskrivs att Erikson kallar fasen mellan 6-12 år för skolåldern och menar att det är nu kamraterna blir betydande, och att ha en bästis är viktigt. Grymheten bland jämnåriga kan vara stor och att lämnas på utsidan av gruppen kan upplevas som en katastrof. Lusten för att lära sig är stor och läraren är en betydelsefull person och det han/hon säger är i det närmaste lag.

Erikson redogör för denna period som den tid då barnet är redo att lära sig mycket och i hög grad går in för sina uppgifter. Det är en tid då barnet jobbar för att bli självständigt genom att till exempel klara av att själv ta sig till skolan och att hålla tider.

Det är i samspel med föräldrar, lärare och kamraterna som man förvärvar självständighet och arbetsflit. Det är också i dessa samspel som mindervärdeskänslorna alltid ligger på lur, men de får inte härska.

2.3.Risker i samhället som påverkar barn och ungdomars välbefinnande

I boken Risk och prognos (2000) beskriver författarna Lagerberg och Sundelin att begreppet risk innebär en omständighet eller en händelse som ökar sannolikheten för att något icke önskvärt ska hända. Det går att mäta en risk, den är kvantitativ. Risken kan minska eller öka, eller så kan sannolikheten för att en viss händelse ska inträffa öka eller minska. En riskfaktor kan vara en social, psykologisk, medicinsk eller biologisk faktor som kan leda till problem för hälsa, utveckling, anpassning eller beteende. Hur stark en risk är beror dels på antalet ogynnsamma faktorer och på utsatthetens intensitet och varaktighet. Forskningen om risker syftar till att många riskfaktorer väger tyngre än få. De olika riskfaktorerna kan tillsammans vara komplicerade vilket leder till att resultatet är svårt att förutsäga; orsaken kan vara kombinationen av faktorer eller att en enskild faktor har stor genomslagskraft. Resultatet kan också bli sämre på grund av mängden riskfaktorer eller deras intensitet. I vissa fall leder en eller två riskfaktorer inte till någon effekt alls, medan det kan bli en stark effekt vid tre. Riskens effekt beror på barnets ålder, utveckling samt sårbarhet. Risken kan vara latent, men kan bryta ut när påfrestningarna ökar. Det kan leda till att en obetydlig händelse kan utlösa en kraftig reaktion. En risk kan även vara så obetydlig att ingen störning märks, men skulle belastningen i familjen bli större så kan risken öka markant.

Många barn och ungdomar är utsatta för mobbing. Enligt Fahrman (1993) kan man ställa frågan varför en del barn mobbas och andra inte, men det är svårt att ge ett entydigt svar. Dock finns det en del riskfaktorer. I en barngrupp är det viktigt med ett tryggt och stabilt vuxenledarskap, då blir även barngruppen trygg. En otrygg grupp får lättare en grogrund för mobbing. I en icke fungerande grupp finns inte sällan oro och ångest som måste kanaliseras. Fahrman (1993) menar vidare att man kanske då behöver en ”åskledare” för gruppens oro. Det barn som blir ”åskledare” har ibland vissa personliga egenskaper som gör denne lämplig. Det har visat sig att många av de barn som blir mobbade visar signaler som dålig självkänsla och osäkerhet. Enligt Fahrman är det inte vanligt att barnet blir mobbat på grund av att det är för tjockt eller har glasögon. Den vanligare orsaken till att barnet mobbas är barnets beteende i kombination med otrygghet i gruppen som även kan bli en riskfaktor. Det blir naturligtvis en ond cirkel av detta. Ett barn som sänder ut signaler av osäkerhet och därmed mobbas kommer att sända ut än fler signaler av osäkerhet. Man har också sett att barn som reagerar med

överdriven rädsla eller hjälplös vrede när de blir provocerade, riskerar att utsättas för mobbing” (Fahrman, 1993, 110). Det är viktigt att fånga upp de barn som skickar ut olika signaler av exempelvis osäkerhet, rädsla eller ibland även passivitet och stärka deras självkänsla, att få dem att tro på sig själva. Många barn lever i familjer där de inte fått grundtrygghet fastän det är föräldrarna som bär det största ansvaret för att ge sitt barn en identitet. Då man ser dessa barn är det viktigt att man samarbetar med föräldrarna så långt det är möjligt. Det är viktigt att vuxna agerar som förebilder och visar att mobbing inte är accepterat och att man tar avstånd från sådant. Forskning visar att i de familjer där barn har blivit fysiskt bestraffade och haft oengagerade föräldrar, de barnen tenderar att lättare börja missbruka droger än de barn som kommer från trygga hem. De värderingar som föräldrarna har spelar en stor roll.

Barn som växer upp i familjer där den ena eller båda föräldrarna dricker blir ofta tvungna att bära en stor börda. Många gånger blir föräldrarnas drickande en familjehemlighet som absolut inte får röjas. För de flesta missbrukare och deras anhöriga är det en skam att vara alkoholist och därför ’hjälp familjen åt’ att försöka hemlighålla missbruket och även barnen blir indragna i spelet. Det finns de familjer som lyckas upprätthålla en fasad utåt medan det i andra familjer blivit för svårt att dölja de problem som finns genom de konsekvenser som följer, som att man t.ex. blir av med sitt jobb och sin bostad. Familjen kan hamna i social isolering eftersom vänner och bekanta tar avstånd. Det leder till att det blir en mycket svår belastning på den isolerade familjen och uttrycker sig ofta i aggressivitet, vilket drabbar barnen hårt. Hur barnet blir drabbat beror på faktorer som vilken utvecklingsfas det befinner sig i, vilket känslomässigt stöd barnet kan få från någon av föräldrarna, de sociala och emotionella resurser som finns. Barn är mycket lojala mot sina föräldrar, den lojaliteten har att göra med barnets identitetsutveckling. Föräldrars samspel formar barnets identitet. Det är först och främst föräldrarna som visar barnet hur människor fungerar, både själv och i samspelet med andra människor. Om ett barn inte får lära sig det naturliga samspelet i hemmiljön får ofta svårigheter att relatera till sina kompisar. ”Alla barn har ett behov av att tillvaron är något så när förutsägbar. Att kunna förutsäga sin tillvaro och kunna förlita sig på människor och vardagliga rutiner är ju något som tillsammans med kärleken från föräldrarna skapar trygghet för barnet.” (Fahrman, 1993, 122-123).

För att kunna förebygga beteendeproblem så är förutsättningen att lyckas att föräldrar, lärare, skolan och elever gemensamt gör en insats. Skolans ledning ansvarar för att

skolan fungerar på ett problemlösande sätt efter behov vad gäller elever, deras familjer och närmiljö. ”Rektorn påverkar på ett avgörande sätt graden av problem medvetenhet och öppenhet i diskussioner om olika problem i skolan. Skolledningen har ofta också en central roll i arbetet med att lösa problem i kontaktytan mellan elev, familj, skola och det omgivande samhället.” Beteendeproblem kan även vara uttryck för negativa förhållanden och brister i skolmiljön. Om en skola har en utvecklad struktur och en kaotisk social miljö så kan det vara en bidragande orsak till ungdomarnas beteendestörningar. Skolornas normer inkluderar eller utestänger svåra elever (Asmervik, Ogden & Rygvold. 2001, 109-111).

Enligt respondenterna som vi har intervjuat så finns ett högt ohälsotal bland barn och ungdomar i Haparanda. Skilsmässofrekvensen är väldigt hög, våld i hemmen förekommer och socioekonomiskt ser det speciellt ut. Detta på grund av att det är en genomströmning av människor och många unga är arbetslösa eller pensionerade. En del av dem som är inflyttade har inget nätverk runtomkring sig. Det är viktigt att få tag på barnen då de är små för att komma åt problemen i tid. Det blir svårare ju längre tiden får gå.

Barns och familjers villkor är alltid en del av en social kontext. Enligt Bronnfrenbrenners utvecklingsekologiska teori, sker all utveckling och förändring runt barnet och familjen i ett ständigt och ömsesidigt samspel med omgivande miljö och samhälle.

Bronfenbrenner beskriver 4 ekologiska nivåer: mikro-, meso-, exo- och makronivå. På makronivån finns barnet och familjen de ingår i grupper som tillsammans bildar ett mesosystem(skola, förskola, kamratgrupp). I exosystemet hittar man lokalsamhällets resurser som kan ha stora variationer (ex. tillgång till barnomsorg och skola, bidragssystem, förvärvsfrekvens, bostadsstandard, hälso- och sjukvård).

Det är sådana variationer som lyfter frågan om resultaten från vetenskapliga studier kan överföras mellan länder. ”Beroende på exo- och makrosystemet så är betydelsen av forskningsresultat olika. Makrosystemet är abstrakt och utgörs av kulturella, ekonomiska, sociala, utbildningsmässiga, legala och politiska system vilka uttrycks i lagar, regler, ideologier etc. Människors dagliga liv kan påverkas av ett beslut på makronivå. Även makrosystemet varierar mycket över världen” (Lagerberg, 2000, 19-24).

Lagerberg beskriver prediktion som en förutsägelse på gruppnivå. Med prognos syftar man på förutsägelse på individnivå, t.ex. om ett barns utveckling som är placerat i familjehem. Prediktioner kan göras men ger endast sannolika svar eftersom det sker en ständig förändring både hos människor och i omvärlden. ”Om prediktioner vore fullständiga skulle man säkert kunna säga att alla barn med ett visst kännetecken får ett visst problem och att inga andra barn kommer att få just det problemet. Istället framkommer sannolikheten för att barn med en viss egenskap får ett visst problem är större än motsvarande sannolikhet för barn utan just den egenskapen. Under en prediktionsstudie observeras personerna vid ett flertal tillfällen”

Barnavårdslagstiftningen i Sverige bygger i väsentliga delar på begreppen risk och prognos. Lagen om vård av unga (LVU 2 §) talar om en ”påtaglig” risk för den unges hälsa eller utveckling. Riskbedömningen förväntas leda till någon form av prognos (Lagerberg, 2000, 33-39).

Boken Risk och prognos presenterar en definitionsmodell för utsatta situationer, där det finns ett samband mellan riskfaktorer och barnets faktiska välbefinnande, en så kallad ”fast koppling”. Skyddsfaktorer kan dämpa eller neutralisera risker och är särskilt viktiga när risken är hög. I likhet med vad som gäller för riskfaktorer ökar skyddseffekten oftast med antalet skyddsfaktorer, men även här kan en enskild faktor ha en stark påverkan. Både skyddets varktighet och intensitet har betydelse. Ju fler existerande skyddsfaktorer desto bättre skydd. I samspelet mellan risk- och skyddsfaktorer så är skyddsfaktorer särskilt viktiga då risken är stor eftersom de ska neutralisera eller dämpa risken. Exempel på skyddsfaktorer hos barn är: förmåga att förstå och komma överens med andra, problemlösningsförmåga, humor, tålighet, uthållighet, förmåga till impuls- och känslokontroll, initiativförmåga, psykisk energi, nyfikenhet, skolframgång, självförtroende och ’intern locus of control’, dvs. man upplever sig kunna styra det som sker runt omkring ens person. Skyddsfaktorer i familjen och närmiljön kan innebära god fysisk hälsa, bra mödravård, få separationer från vårdare, god hälsa hos modern, god övervakning och tillsyn från föräldrarna, god omvårdnad, en god relation mellan förälder och barn, förekomst av familjeförsörjare, hög socialgrupp, familjesammanhållning, att barnet är omtyckt av vuxna, möjlighet till fritidsintressen, yttre stöd genom grannar och lärare.

Vissa riskfaktorer som t.ex ålder och kön är förknippade med barnet och går inte att påverka. De faktorer som går att påverka, fast i olika omfattning, är t.ex fysisk hälsa, beteende, psykiska problem och kamratrelationer. Dock ska man komma ihåg att riskfaktorernas tyngd och antal är samspelta med andra faktorer och att barnetsmiljö i vid mening har betydelse. Även om ett barn befinner sig i någon risksituation är det mer sannolikt att det i de flesta fall går bra för barnet än att det går dåligt.

I de allra flesta fall är manligt kön en riskfaktor. Dödligheten, t.ex är allmänt högre för pojkar än för flickor. Beroende på barnets ålder så ser riskerna olika ut exempelvis vad gäller olycksfall, dödsorsaker och våld. Pojkar och flickor uppvisar i allmänhet olika symtom. Pojkar är oftare bråkigare och beter sig antisocialt medan flickor generellt är mer inåtvända. Pojkar har oftare skolproblem, psykosociala problem, tal- och skrivsvårigheter och begår brottsliga handlingar. De flickor som begår brott börjar senare med detta än pojkarna och deras kriminalitet är betydligt lägre. Hos flickor är det vanligare med övervikt, ängslighet, oro och depressioner än hos pojkar. Barn mognar i olika takt vilket kan påverka anpassning och prestation i skolan. Barns beteende uppvisar många och stora variationer, dock är följande tre personlighetstyper återkommande i olika undersökningar: Välanpassade, överkontrollerade (hämmade, ängsliga, försiktiga) och underkontrollerade drag. Beteendestörningar innebär aggressivt och antisocialt beteende, skolsvårigheter av både beteende- och prestationsmässigt slag, missbruk och kriminalitet. Beteendestörningar är svårbehandlade och stabila över tid. Aggressivitet är tydlig och en särskilt allvarlig riskfaktor för framtida anpassningssvårigheter. Det förekommer dock kortsiktiga förbättringar. Om barnet tidigt börjar med brott och begår olika förseelser och i olika sammanhang, t.ex i skolan och grannskapet. Då barnet uppvisar fler beteendedesyntom och ju tidigare symtomen kommer, desto högre är sannolikheten för antisocialitet i vuxen ålder skriver Lagerberg (2000). Det är inte alls ovanligt att barn och unga lider av psykiska problem någon gång under uppväxttiden. Men det beror mycket på skyddsfaktorerna för att situationen inte ska utvecklas negativt. Vänskapsrelationer har stor betydelse för den psykiska hälsan. Att bli avvisad av sina kompisar utgör en riskfaktor för framtida problem. Det finns vetenskapligt stöd för att barn som senare begår brott ofta varit avvisade av sina kamrater och har klassats som aggressiva av sina lärare. Det är dock endast pojkar som undersökningen gjorts på.

Forskning visar att barn i familjer med låg status genomgående löper större risker än andra barn. Eller omvänt: Det finns forskningsstöd för att barn i socialt mer gynnade familjer och områden får en fördelaktigare utveckling i de flesta avseenden.

Föräldrarnas yrkesstatus och ekonomi är tunga faktorer som påverkar. En bidragande orsak till att allvarliga problem är mer socialt snedfördelade än lättare problem kan vara att riskfaktorer samspekar och att belastningen blir tyngst i de socialt mest utsatta grupperna.

Relationen mellan barn och föräldrar tillhör det som starkast påverkar ett barns anpassning och välbefinnande. En dålig familjemiljö är skadligt för barn, särskilt om flera ogynnsamma förhållanden förekommer tillsammans. I familjer där barn misshandlas är det inte ovanligt att föräldrarna har en avvisande attityd med negativa förväntningar på barnet. Att som barn ständigt få höra att man inte duger eller att föräldrarna inte bryr sig om hur barnet mår, kan ha stor negativ inverkan. En del forskare menar att likgiltighet, otillgänglighet och ouppmärksamhet kan ha även större konsekvenser på lång sikt än fysisk misshandel. Skilsmässa/separation och ensamföräldraskap kan vara riskfaktorer för barnets utveckling. Enligt statistik från Rädda barnen drabbas ca 55 000 barn av skilsmässor i Sverige. Hur barn hanterar en skilsmässa beror bl.a. på förhållandena före och efter separationen, relationernas kvalitet och familjens ekonomiska förutsättningar. En skilsmässa bör ses som en kris där det är betydelsefullt att barn möts med lyhördhet

2.4.Preventionsåtgärder i dagens samhälle

Prevention handlar om insatser på tre nivåer: primär-, sekundär- och tertiärnivå. Man talar också om promotion som innebär positiva hälso- och utvecklingsbefrämjandeåtgärder i vid bemärkelse. *Primärprevention* riktar sig till alla och har till syfte att förhindra att problem uppstår. En fördel med primärpreventiva insatser är att ingen riskgrupp behöver identifieras och inga individer behöver pekats ut. *Sekundärprevention* vänder sig till en definierad grupp och har syftet att tidigt mota ett problem. *Tertiärprevention* motsvarar individuell behandling och avser att bota, mildra eller undvika att förvärra. Skolan är ett lysande exempel på primärpreventionens möjligheter och skolans betydelse kan inte nog betonas. Personalen möter alla barn kontinuerligt och under lång tid och har därför unika möjligheter att bidra till barnens

sociala anpassning och beteende. Skolklimatet i vid mening är viktigt, likaså undervisningskvalitet, lärarnas engagemang och relation till eleverna. Ett förhållningssätt där de vuxna inte accepterar aggressivitet och antisociala tendenser bidrar till en positiv skolmiljö för alla barn. Att ha en fritidsaktivitet att gå till efter skoldagen har visat sig vara en skyddande faktor mot skolavhopp. Tidiga insatser för riskfamiljer, t.ex. plats för barnet i förskola, ger bättre effekt än senare satsningar i tonåren. Viktiga mål för insatser är att förändra asocialt beteende, stödja barn med kognitiva problem samt stödja föräldrar med bristande föräldrakompetens. Bäst effekt nås om insatserna inriktas mot mer än en riskfaktor, pågår relativt länge och genomförs före tonåren. Insatser för att påverka antisocialt beteende bör innehålla föräldrautbildning, social färdighetsträning för barn och hjälp med skolproblem. Insatser mot kriminalitet bör inriktas mot just de faktorer som visat sig vara prediktorer för brott, dvs. dåliga skolprestationer, impulsivitet, fattigdom och föräldrars bristande fostrarförmåga.

1734 års lag nämns i litteraturen som ett första exempel på en lag där man kan se bestämmelser rörande barn i Sverige. På den tiden handlade det dock främst om ekonomiska skyldig- och rättigheter gentemot barnet. Det vill säga vem av föräldrarna som var underhållsskyldig, men även vem av föräldrarna som skulle sköta barnets eventuella ägodelar och vem som vid ett barns bortgång hade arvsrätt. Barns levnadsförhållanden kunde på den tiden vara mycket svåra varför det inte var ovanligt att de dog före sina föräldrar. Det finns också i 1734 års lag en del bitar som behandlar frågor om vem som ska ta hand om barnen. Detta verkar emellertid inte ha lika stor betydelse som frågor gällande det ekonomiska.

Under 1800-talet började barnens situation och levnadsvillkor att tas mer på allvar och som ett resultat av detta kom den första egentliga barnavårdslagen i Sverige till stånd 1902. Innan denna lag var det aldrig samhällets sak att se efter barn utan det var enbart föräldrar eller andra släktingar som kunde ha ett ansvar över barnen. Istället för det ensidiga föräldraansvaret började man nu betona föräldrarnas skyldigheter gentemot barnen, och att de sörja för en mer trygg uppväxt (Ewerlöf och Sverne 2000). 1902 års barnavårdslag ansågs vara för svag och otillräcklig för barn som for illa i hemmet och detta behandlades kontinuerligt under ett par decennier fram till 1924 då en ny omarbetad lagstiftning tog form. I 1902 års barnavårdslag fanns möjligheten att barn under 15 år kunde tvångsomhändertras om det fanns skäl att tro att deras utveckling inte

var lämplig. Detta avgjordes av särskilda barnavårdsnämnder. Det blev dessutom möjligt att tvångsomhänderta barn mellan 15-18 år och placera dem på uppfostringsanstalt under en obestämd tidsperiod (Ponnert 2007).

I 1924 års barnavårdsdag skärptes alltså lagen och barnavårdsnämnderna skulle vidta åtgärder när ett barn kom till skada i hemmiljön eller när det var så missanpassat att det ansågs befogat att ingripa. Metoderna att komma till rätta med problemen var förmaning, föreskrifter och varning. Om inget av detta var till hjälp fanns ytterligare metoder att ta till såsom omhändertagande och samhällsvård. Barnet sattes i dessa fall i särskilda skyddshem eller fosterhem som var under övervakning (Ewerlöf och Sverne 2000).

Nästa förändring i barnavårdsdagstiftningen genomfördes 1960. I stora drag innebar de genomförda förändringarna att barnavårdsnämnderna nu blev obligatoriska, att det blev vanligare med fosterhemsplaceringar än placeringar på institution. Dessutom förbjöd man användandet av aga på institution. Fosterhemsbarns egen vilja togs bättre till vara genom att de nu skulle ges möjlighet att föra sin egen talan från 15 års ålder. I övrigt innehöll inte denna lag så mycket nya idéer, varpå den också blev kritiserad från olika håll. Desto större förändringar finns dock att finna i den senaste stora omarbetningen av barnavårdsdagstiftningen som började gälla den 1:e januari 1982. Och det är alltså denna omarbetning som ligger till grund för dagens Socialtjänstlag (SoL) och för lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Dessa lagar kom till i en tid då Sverige befann sig i en högkonjunktur och landets välstånd var mycket gott (Ewerlöf och Sverne 2000).

FN:s generalförsamling antog Barnkonventionen den 20 november 1989 som trädde i kraft den 2 september 1990. Syftet var att få en folkrättslig dokumentation där alla barns rättigheter inbegreps. Barnkonventionen godkändes av de flesta av världens länder inom en tvåårsperiod. 21:e juni 1990 var det datum då Sverige gjorde detta. Med en innebörd att vi nu skulle garantera barns rättigheter här (Hammarberg 2002). Bland alla länder som godkänt konventionen har en del som gjort det med vissa reservationer gällande främst religionsfrågor och lokala lagar. Världssamfundet har således en del att jobba på om det ska till en homogen uppfattning kring synen på barns rättigheter (Schiratzki 2006). Barnkonventionen är inriktad på det enskilda barnet och dess behov såsom rätten till en egen åsikt samt skydd mot utnyttjande och diskriminering (Hammarberg 2002). Till Barnkonventionen är 190 stater anslutna. Två stater har avstått från att ansluta sig, USA och Somalia (SOU 1997:116 s.52). Barnens rättigheter har tidigare haft

deklarationer som inte varit juridiskt bindande vilket skiljer sig från en konvention (SOU 1997:116 s.53). Barnkonventionen är ett juridiskt bindande, internationellt fördrag och samtidigt en politisk framsynt målsättning för hur ett barnfrämjande samhälle skall se ut.

I utarbetandet av konventionen engagerade sig Sverige aktivt och var ett av de första länderna som giltiggjorde den 1990. Barnkonventionen gäller alla barn upp till 18 år om barnet inte tidigare blir myndigt enligt lag (Hammarberg, 2003, 35).

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar varav fyra utgör Barnkonventionens fyra grundpelare och dess övergripande principer är icke-diskriminering, barnets bästa, rätten till liv och överlevnad och åsiktsfrihet och rätten att bli hörd. (Hammarberg 2003, 11-14)

Om Barnkonventionens funktion är tänkt att vara global så är Europakonventionens funktion tänkt att vara regional. 1995 och införlivades den i svensk lag. Europakonventionens ställning emot Barnkonventionen är mycket stark. Europakonventionen har tolkningsföreträde (Schiratzki 2006).

På nationell nivå är den viktigaste författningen, sedan 1950, gällande barnrätt Föräldrabalken (FB) (Schiratzki 2006). Sedan 1970-talet har man i omarbetningar av lagen strävat efter att tydliggöra barns rättigheter och att barns bästa ska sättas i främsta rummet. 1996 tillkom att man alltid ska ta barnets vilja i beaktande, övervägt hur gammal och hur mogen barnet är (Rejmar 2003). Barns grundläggande rättigheter ges i FBs 6 kap 1§:

”Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.”

Det är barnets bästa som skall komma i främsta rummet när det gäller alla aspekter på frågor rörande vårdnad, boende och umgänge.

År 1982 ersatte Socialtjänstlagen (SoL) den tidigare socialhjälpslagen, nykterhetsvårdslagen och barnavårdslagen. Lagar och regler beträffande barns rättigheter har löpande förbättrats över tid inom socialrätten (Rejmar 2003). Socialnämnden är skyldig att ge underåriga den hjälp som behövs då de befinner sig

situationer som kräver det. Detta regleras i 5 kap 1 § SoL (Ewerlöf och Sverne 2004). Kap 5, 1 § SoL redogörs för i sin helhet i uppsatsens bilaga 3.

LVU är en skyddslag som kan användas i de fall då socialtjänsten inte kan ge unga den hjälpen och stödet som de behöver på frivillig väg. Och den ska bara användas när ett barn befinner sig i en uppenbar risksituation där hälsa och/eller utveckling kan vara i fara (SOU 2000:77). I LVU skiljer man på två fall, miljöfall och beteendefall. Miljöfallen behandlas i 2 § LVU som lyder:

”Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Lag (2003:406)”.

Med misshandel menar man alltså både fysisk och psykisk misshandel. Denna precisering av fysisk och psykisk misshandel kom alltså till i lagen så sent som 2003. Psykisk misshandel kan vara svårt att definiera. Men det måste vara fråga om systematiska kränkningar, hot eller nedvärderingar. Begreppet innefattar också barn som utsätts för åsynen av förekomst av våld mellan andra i familjen. Allvarlig och/eller återkommande misshandel bör alltid medföra att barnet omhändertas och förflyttas från hemmet. När det gäller otillbörligt utnyttjande är det främst fråga om att barnet på något sätt utnyttjas sexuellt. Antingen av föräldrarna själva eller att föräldrarna låter någon annan person utnyttja barnet. Uttrycket kan dessutom handla om att ett barn tvingas till för tungt kroppsarbete, eller att barnet tvingas till att ta ett allt för stort ansvar för någon familjemedlem. Med frasen brister i omsorgen menas att ett barn drabbas av vanvård eller inte skyddas med hänsyn till barnets ålder. Man kan också avse en situation där föräldrarna inte ger barnet den sjukvård eller medicinsk behandling som de är i behov av. Med uttrycket kan även avses att föräldrarna kan ha någon psykisk sjukdom eller missbruk som gör dem oförmögna att ge barnet den omsorg de bör få (Ewerlöf och Sverne 2004).

De så kallade beteendefallen behandlas i 3 § LVU som lyder:

”Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Vård skall också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket. Lag (2006:896)”.

I denna paragraf gjordes det en ändring 1990. Tidigare stod det att det skulle förekomma en allvarlig fara för barnet för att det skulle omhändertas. Detta har alltså ändrats och idag ska det vara lättare att agera tidigare i sådana situationer. Idag räcker det följaktligen med en påtaglig risk för att man ska kunna agera. I 1 § LVU omnämns att de fall som behandlas i 3 § LVU kan tvångsomhändertas ända upp till 20 års ålder. Missbruk av beroendeframkallande medel gäller om det sker vid upprepade tillfällen och det finns risk för att ett beroende utvecklas. Det samma gäller för begreppet brottslig verksamhet. Det vill säga att det måste förekomma vid upprepade tillfällen och att barnet är på väg att bli kriminellt. När det gäller annat socialt nedbrytande beteende är uttrycket svårt att definiera då man här avser beteende som skiljer sig från de grundläggande normerna som anses accepterade av samhället i stort. När det gäller missbruk av beroendeframkallande medel och brottslig verksamhet finns det en mellanväg som innebär att man kan tvinga en person under 20 år till behandling under öppna former inom socialtjänsten för sitt missbruk, brottsliga verksamhet eller socialt nedbrytande beteende. Detta regleras i 22 § LVU (Ewerlöf och Sverne 2004). Om man tittar på 3 § i allmänhet och avsnittet om annat socialt nedbrytande beteende i synnerhet, ur ett könsperspektiv blir det enligt Schlytter tydligt att lagen är skriven med pojkar som norm. Schlytter talar om att det ej relateras till flickor trots att deras asociala beteende i de flesta fall skiljer sig radikalt från pojkars och att det vidare ej framgår att ungdomsbrottslighet främst är en pojkbrottslighet.

”Detta innebär inte att paragrafen inte kan användas på flickor utan att pojkar är normen”(Schlytter 1999:47).

På grund av att pojkar är satta som norm kan det uppstå fall där flickor ej fångas upp av socialtjänsten eftersom deras beteende inte faller inom socialtjänstens radar (Schlytter 1999).

Tillvägagångssättet vid ett tvångsomhändertagande skiljer sig åt beroende på hur illa ställt det är med den unge. Om det är så allvarligt ställt att man kan utgå från att den unge aldrig kan återvända till sitt eget hem utan en permanent förflyttning krävs ska detta prövas i allmän domstol (tingsrätt, hovrätt, Högsta domstolen). Om detta står det i Föräldrabalken. Det är även allmän domstol som ska pröva en vårdnadsfråga angående ett barn som vistats en längre tid i ett familjehem, och kan sägas ha rotat sig där, huruvida det ska flyttas på permanent basis till familjehemsföräldrarna. Om det emellertid finns skäl att tro att förhållandena i föräldrahemmet kan förändras och bli bättre under den tid den unge befinner sig i ett familjehem är det vård enligt LVU som gäller. Här är det dock administrativ domstol (länsrätt, kammarrätt, Regeringsrätten)

som har ansvaret att pröva frågan. Det är vid båda tillvägagångssätten socialnämnden som ska initiera prövningen. Detta faktum att det inte är samma typ av domstol som prövar liknande fall kan upplevas omständligt. Om socialnämnden tar upp ett fall om överförande av vårdnad för prövning i tingsrätten och detta ogillas, måste nämnden istället vända sig till länsrätt för att där försöka få ett LVU-omhändertagande till stånd. Kanske vore det, som Ewerlöf och Sverne skriver, här fördelaktigare om en och samma typ av domstol hade ansvaret och att nämnden i dessa situationer begärde ett permanent överflyttande av vård i första hand. Skulle domstolen ogilla detta kunde samma domstol vid samma tillfälle även avgöra om det i stället kunde vara passande med ett LVU-omhändertagande (Ewerlöf och Sverne 2004).

1 kap 1 § Skollag *För barn och ungdomar anordnar det allmänna utbildning i form av förskoleklass, grundskola och gymnasieskola samt vissa motsvarande skolformer, nämligen särskola, specialskola och sameskola.* Förskoleklassen, grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan bildar det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Dessutom finns det särskilda utbildningsformer som kan anordnas av det kommunen för dem som till följd av sjukdom eller av annat skäl inte kan delta i skolarbetet inom det offentliga skolväsendet.

1 kap 2 § *Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet.*

Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd. Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Särskilt skall den som verkar inom skolan främja jämställdhet mellan könen samt aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden. Lag (1999:886).

1Kap 2a§ *Förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen ska på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1§ socialtjänstlagen (2001:453). Lag (2009:433).*

1Kap 2b§ *Bestämmelser om skyldighet för huvudmannen för förskola, pedagogisk omsorg, fritidshem eller skola att i vissa fall utfärda intyg om barns frånvaro finns i 20 kap. 9 b § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Lag (2009:337).*

2Kap 3§ *Förskoleverksamhetens uppgift är att genom pedagogisk verksamhet erbjuda barn fostran och omvårdnad. Skolbarnsomsorgens uppgift är att komplettera skolan samt erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen.*

För bedrivande av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg skall det finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses. Barngrupperna skall ha en lämplig sammansättning och storlek. Lokalerna skall vara ändamålsenliga. Förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen skall utgå från varje barns behov. Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall ges den omsorg som deras speciella behov kräver.

2kap6a§ *Barn vars föräldrar är arbetslösa skall tillhandahållas förskoleverksamhet enligt 6 § andra stycket. Förskoleverksamheten skall i sådana fall omfatta minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan.*

2kap§6b *Barn vars föräldrar är föräldralediga enligt föräldraledighetslagen (1995:584) för vård av annat barn skall tillhandahållas förskoleverksamhet enligt 6 § andra stycket. Förskoleverksamheten skall i sådana fall omfatta minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan.*

I 1 § fjärde stycket och i 4 § andra stycket i Socialtjänstlagen står det att vid alla åtgärder som rör barn ska hänsyn tas till barnets bästa. Detta inslag i svensk lagstiftning är knutet till artikel tre i FN:s barnkonvention. Det står vidare i den svenska lagstiftningen att barnets vilja ska respekteras och att hänsyn ska tas till denna utifrån

barnets ålder och mognad. Viktigt är att barnets vilja ska kartläggas i möjligaste mån. Det finns också skrivet i Socialtjänstlagen att barnavårdsutredningar ska bedrivas skyndsamt och att de ska vara färdiga inom fyra månader (Ewerlöf och Sverne, 1998).

Vidare har de som handlägger barnavårdsutredningar enligt lag rätt att samla in den information de anser vara nödvändig för att kunna fatta ett väl grundat beslut. Det är dock viktigt att de som sköter utredningen tänker på att ingen i onödan ska utsättas för skada eller olägenhet.

Det står också i Socialtjänstlagen att den enskilde bör hållas underättad om de anteckningar som förs i utredningen. Det är också viktigt att den information som är av vikt för utredningen skrivs ner och fogas till akten.

I och med industrialiseringen och urbaniseringen i 1800-talets Europa stötte befolkningen på problem som tidigare inte hade förekommit i samma omfattning. Det talades om sociala problem och sociala frågor på ett sätt som man tidigare inte gjort. Viljan att hjälpa och underlätta för personer som man ansåg behövde hjälp ökade och en ny typ av organisation bildades. Denna filantropiska verksamhet, som socialt arbete från början var, ansågs bli bäst utförd när den utfördes av kvinnor ur de högre klasserna. Tanken var att om socialt arbete utfördes filantropiskt och sågs som ett kall, skulle familjerna i behov av hjälp bli bättre bemötta. Detta med tanke på att avlönat socialt arbete skulle kunna ta bort den kristliga barmhärtigheten och idealismen ur kallet som kvinnorna upplevde, när de hängav sig åt dem som var mer utsatta i samhället (Meuwisse och Swärd, 2006).

Mot slutet av 1800-talet uppmärksammades ett behov av att utbilda filantroperna eller de så kallade "Charity workers". Några av de första kurserna för att utbilda socialarbetare gavs vid Johns Hopkins University. Utbildningar startade därefter i Europa och USA men omfattningen och gensvaret på dessa var relativt lågt. Tankeförändringen skedde gradvis och 1914 tillsattes den första professorn i social välfärd vid Frankfurts universitet, Christian Jasper Klumker. I och med Klumkers avhandling och professur, där han försökte få socialt arbete erkänt som ett forskningsområde, startades nu utbildningar och kurser vid flera universitet i Europa och man övergav tanken på att socialt arbete bäst utfördes av personer på ideell basis i filantropiska organisationer. Avlönade och utbildade socialarbetare ansågs nu kunna utföra ett mer professionellt arbete som skulle gynna de utsatta grupperna i högre grad (Meuwisse och Swärd, 2006)

År 1869 i England bildades organisationen Charity Organization Society (COS). COS var den organisation som blev ledande och arbetade aktivt med sociala problem och propagerade för att politikerna skulle se hur det stod till med invånarna som hade det sämre ställt (Young och Ashton, 1956). Följden av detta blev att det kom en ny typ av lagar och förordningar som skulle se till att bland annat barn fick en bättre tillvaro. Det ansågs nu vara viktigt att flytta ett försummat barn från en omgivning som inte ansågs vara gynnsam. Fosterhemsplaceringar av barn förekom sällan på grund av att samhället i stort menade på att barn hör hemma hos sina föräldrar. När barn trots allt blev placerade i ett annat hem så var tanken att barnet skulle bort ifrån sin skadliga hemmiljö. Hur hemmet barnet skulle till, eller hur flytten skulle påverka barnet ansågs inte vara det viktigaste (Parker m fl. 1991).

Ovanstående tanke följde med in på 1900-talet och det var först runt 1960 som placeringarna började ifrågasättas. Detta beroende på ett flertal faktorer. Socialt arbete och sociologi började bli på modet som forskningsområde och det var på 1960-talet som ett antal forskare ville utvärdera det brittiska fosterhems- och familjehemssystemet. 1973 kom en avgörande publikation, *Children Who Wait*, av Rowe och Lambert. De riktade massiv kritik mot fosterhemmen och den vård som de placerade barnen fick. Det fanns ingen tanke bakom vare sig placeringarna eller några planer för barnets fortsatta uppväxt. Det visades också att flera barn hamnade i en miljö som i verkligheten var sämre än hemmet de lämnade. Placerade barn visade sig också ha större fysiska och psykiska problem jämfört med en kontrollgrupp av barn i skolåldern.

Den sammantagna kritiken ledde till att brittiska myndigheter och socialtjänst fick söka efter bättre metoder för att säkra kvaliteten på familjehem och institutioner. En forskargrupp tillsattes med uppdrag att ta fram en metod för att kunna kvalitetssäkra och utvärdera om barn placerade i familjehem fick en bättre situation efter placeringarna än vad de hade kunnat antas få om barnen hade blivit kvar i ursprungsmiljön. Forskarteamet redovisade i sin studie: *Looking After Children: Assessing Outcomes in Child Care*, sju centrala behovsområden.

- Hälsa
- Utbildning
- Känsl- och beteendemässig utveckling
- Identitet
- Familj och sociala relationer
- Socialt uppträdande
- Förmåga att ta hand om sig själv

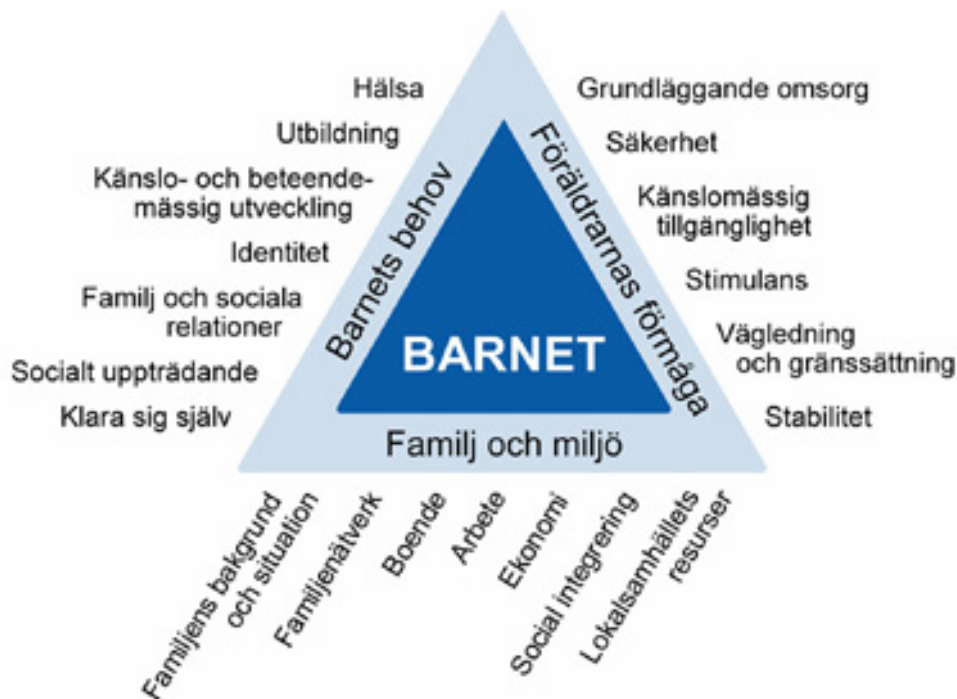
Dessa sju kategorier anses vara universella och är testade på en omfattande referensgrupp. Vidare utvecklades bedömnings- och insatsformulär vilka skulle fungera som redskap i socialsekreterares samtal med barn för att kunna bedöma deras behov. Vård och behandlingsplaner modifierades och moderniserades för att stämma överens med de sju behovsområdena. Det utvecklades en strukturerad och generell modell gällande samtal och bedömning av barn. Detta för att handläggare över hela landet skulle kunna använda samma metoder och samma grunder i sina bedömningar. Tanken var att det skulle finnas en förutsägbarhet och kvalitetssäkring kring utredningsarbete gällande barn och unga. En viktig del i Looking After Children System (LACS) är att myndigheterna måste kunna visa att placerade barn har det bättre där de är placerade än vad de skulle ha haft om de blivit kvar i sin ursprungliga miljö. Modellen är också en påminnelse till handläggarna att inte utreda mer än vad som är nödvändigt för att få en bild av barnets situation (Socialstyrelsen, 2006).

Fortsatt forskning baserat på LACS sju behovsområden visade på fler faktorer och samband som spelade roll för att kunna bedöma och förstå barns behov på ett verkligt och omfattande sätt. Det visades att det var viktigt för socialarbetarna att förstå barnets hela situation och inte bara delar av den. Ovan nämnda studie blev en bas för en ny utredningsmodell: *Framework for the Assessment of Children and their Families*. Här presenteras viktiga faktorer som rör utredningsarbete gällande barn i en triangel. Triangeln hjälper till att visa en helhetssyn på barns utveckling och nätverk samtidigt som den ska underlätta att sätta barnets behov i centrum vid barnavårdsutredningar.

Anledningarna som har funnits för att införa BBIC -modellen i utredningsarbete i Sverige har varit liknande det i England. Det har även här riktats kritik mot hur familjehems- och institutionsplaceringar har gått till och att utfallet inte har varit så bra som önskat. Det har även riktats kritik mot hur handläggningen har skötts och hur uppföljningen ser ut. Då denna kritik ansågs vara befogad, fick Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att utveckla familjehemsvården. Det beslutades att använda vissa delar av det material som hade utarbetats i England - LACS. 1995/96 i det så kallade Dartingtonprojektet omarbetades LACS till att kunna tillämpas i en svensk modell. Det utsågs projektkommuner som fick prova på att arbeta utifrån delar av LACS. De tilltalades av metoden, vilket gjorde att kommunerna provade att genomföra utredningsarbete enligt LACS i sin helhet. De sju behovsområdena ansågs stämma bra

överens med barnavårdsutredningar och enligt de fyra projektkommunerna så fanns det ett stort behov av att utveckla och förbättra utredningsarbete gällande barn. 1999-2005 startades BBIC -projektet i Sverige. Tanken är att BBIC ska vara ett verktyg för handläggare som arbetar med barnavårdsutredningar och att BBIC ska bidra till att man inom socialtjänsten får en liknande och strukturerad modell att arbeta med (Socialstyrelsen, 2008).

Figur 2. BBIC Triangeln, Socialstyrelsen (2006).

Det är barnet som är i fokus när man utreder enligt BBIC. För att förtydliga detta så förklaras modellen utifrån en triangel där barnet är placerat i mitten och runt barnet finns de faktorer som påverkar barnets livssituation. (Socialstyrelsen, 2008)

Som vi tidigare skrivit i bakgrunden så finns det sju grundläggande behov som kan beskriva ett barns behovsområden. Men det behövs fler faktorer för att förklara ett barns hela livssituation, hur barnets familj och miljö ser ut samt hur kapabla föräldrarna är när det gäller barnets omvårdnad. Helhetssynen kring barnet betonas enligt BBIC och det är det som triangeln representerar. Grunden i allt utredningsarbete gällande BBIC finns i triangeln. Både när det gäller utrednings-, planerings- och uppföljningsarbete (Socialstyrelsen 2008).

2.5.Lägesrapport om barns situation i Sverige och övriga världen

Det har skett en ökning bland elever som har funktionshinder, år 2004 fick 6,6 miljoner barn extra hjälp i skolan vilket är en ökning från 3,7 miljoner år 1977. Barn som är

tvåspråkiga i åldrarna 5-17 år har ökat från 3,8 miljoner år 1979 till 9,9 miljoner år 2004 (NCES, 2006). Statistik visar att sedan år 2000 har andelen fattiga ökat i USA, med över 13 miljoner barn som lever i fattigdom. ”Fattigdom är associerat med negativa resultat för barn. Det kan bidra till barns kognitiva utveckling och dess förmåga att lära sig, det kan även leda till sociala och emotionella problem.”. Enligt ASCA (2005a) National Model är deras rekommendation att kuratorerna borde tillbringa 80 procent av deras tid i direkt arbete med eleverna. Deras arbete sker ofta genom arbete i små grupper, genom en lektion för hela klassen eller individuellt.

Sedan länge har skolkuratorerna spelat en viktig roll i processen att identifiera elever som är i behov av specialundervisning, likväl att konsultera om utvecklingen av hur deras läroplan kan tänkas se ut samt att ge stödsamtal. Enligt författarna Mary Ann Clark och Jennifer Crandall Breman skulle det vara till stor fördel för eleverna om skolkuratorns arbete fick vara en del i klassrummet genom att exempelvis ge socio-emotionellt stöd till alla elever inte bara dem som har specialundervisning. Om detta fick ske så är det troligt att enskilda elever slipper känna sig utanför eller annorlunda om de sedan har större behov av stöd av extra hjälp eftersom kuratorn då är en naturlig del av skolan. Det skulle även medföra att eleverna inte missar någon lektion eftersom kuratorn skulle vara en del av lektionstiden. I detta arbete skulle eleven även få lära sig ny kunskap som denne kan använda sig i sin vardag. (Clark & Crandall Breman, 2009)

Enligt en undersökning som gjordes i USA angående skolhälsosteamet så visar det att det finns ett behov av att ha socionomer och skolsköterskor i skolan. Men många skolor har inte en socionom som är anställd. De tre viktigaste orsakerna till varför en socionom behövs i skolan var för att finnas som samtalsstöd i kris situationer och att upplysa om exempelvis mobbning samt att vara en länk bland andra professionella. Majoriteten av de föräldrar som deltog i undersökningen sade sig vara beredda att betala mer skatt för att få heltidsarbetande socionom, kurator och skolsköterska till skolorna. (Kirchofer, 2007)

Eftersom det i Sverige saknas epidemiologiska data angående barn och ungdomars psykiska hälsa så fick socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att göra en försöksverksamhet angående detta. Under 2003 och 2004 gjordes en omfattande pilotstudie angående barns psykiska hälsa. I Sverige under mitten av 1990-talet fanns en hög arbetslöshet och samhällsekonomin var dålig. Rapporter från den tiden visar att

många barns psykiska ohälsa ökade. Dock var specialisterna inom psykiatri öppna för att det även fanns andra orsaker till ökningen. Men undersökningar visar att under 2000-talet så finns fortfarande samma typ av problem kvar, trots att ekonomin i samhället varit bra och det har funnits arbeten åt fler människor. Ändå ökar den psykiska ohälsan bland barn och ungdomar. Forskningen menar att det är viktigt att veta vilken ålder som räknas som debutålder för riskbeteenden hos barn och ungdomar. Skolan har en viktig roll vad gäller arbetet att förebygga psykisk ohälsa hos barn, men för att det ska fungera väl så måste det finnas en tydlighet angående skolans mål och uppdrag. ” Ingen annan verksamhet har så breda och långvariga kontakter med barn och unga som skolan” (“Skolans metoder för att förebygga psykisk ohälsa hos barn”. Socialstyrelsen.)

3.METODVAL OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

3.1.Metod

Syftet med uppsatsen är att ta reda på hur man arbetar preventivt för att motverka psykisk ohälsa bland barn och ungdomar inom Haparanda kommun. Valet av metod för att samla in data till uppsatsen blev en fokusgruppintervju med de olika professionerna.

När man ska beskriva och förstå en människa kan man använda sig av olika teorier, perspektiv och traditioner. I forskningssammanhang är det av stor vikt att klart beskriva valet av verktyg och metod. De två vanligaste traditionerna är positivismen och hermeneutiken. Enligt Hartman (2004) grundar sig positivismen i den empiriska och naturvetenskapliga traditionen och beskriver samband mellan observerbara eller mätbara företeelser i verkligheten d.v.s. en kvantitativ metod. Det som inte kan mätas kan enligt denna tradition inte undersökas vetenskapligt. Hermeneutiken grundar sig i beteende- och samhällsvetenskapen och söker kunskap om något som inte är direkt observerbart, man studerar verkligheten från människans ”insida”, man undersöker människors föreställningar om verkligheten d.v.s. en kvalitativ metod. Vi har valt att använda en hermeneutisk metod som bygger på tolkande av det fenomen vi avser undersöka. Enligt Hartman (2004) menar hermeneutikerna att verkligheten är en social konstruktion och använder sig av ett humanvetenskapligt ideal. Hermeneutiken söker förståelse för människans egen livsvärld och hur vi kan nå denna förståelse genom tolkningar av människors erfarenheter. Hermeneutiken bestod från början av att tolka texter men har under åren även blivit att tolka mänskliga handlingar. Intresset inom hermeneutiken ligger på hur världen upplevs, tolkas och inte hur den är beskaffad, vilket sker genom att man tränger bakom texten eller den mänskliga handlingen och uppnå en förståelse genom det (Hartman, 2004). Ett intressant begrepp inom hermeneutiken är att människan måste få en mening för att kunna handla. Mänskliga handlingar och föremål måste vara förstådda och samtidigt ha en mening för att vi ska kunna förhålla oss till dem. Den hermeneutiska vetenskapen innebär att man strävar efter en förståelse för människors uppfattning av världen (Hartman, 2004).

Det är detta som gör att vi ställer oss frågorna Vad? Hur? Och Varför?

Vi valde den hermeneutiska vetenskapstraditionen till vår studie. Vi tycker den är relevant för vårt område, eftersom den söker förståelse för människors livsvärld d.v.s. kurortteamets erfarenheter och upplevelser av barn som far illa. Den hermeneutiska vetenskapstraditionen leder oss in på en kvalitativ studie.

Kvalitativ metod handlar om kvalitéter och inte om mätvärden, antal eller fördelningar som vid den kvantitativa (Bryman, 2006). Utifrån detta ansåg vi att en kvalitativ metod var mest relevant för vårt syfte och frågeställningar genom att göra en intervju av halvstruktureradkaraktär för att ge intervjupersonerna utrymme för egna tankar och åsikter runt frågorna. Eftersom syftet med vår studie var dels att ta reda på hur kurortteamet i Haparanda arbetar med och resonerar kring elever i svårigheter, valde vi att göra en gruppintervju framför att intervju deltagarna enskilt. Vi var intresserade av att studera hur de olika personerna i teamet resonerade tillsammans istället för att höra de enskilda medlemmarnas åsikter. Vi vill veta hur kuratorerna ser på preventivt arbete inom Haparanda kommun och hur de arbetar idag för att motverka psykisk ohälsa bland barn och ungdomar. Vi vill veta vilka kvalitéter de anser vara signifikanta i arbetet med barn. Vi hoppas kunna få fram nya aspekter som kan vara till nytta i arbetet med barn som far illa t. ex vilka insatser görs i skolan för dessa barn. Kvalitativ metod kategoriserar enligt Bryman (2006) inte i förväg, därför kommer vår intervju att ge oss olika kategorier under arbetets gång och påvisa kvalitéter som vi kanske var omedvetna om från början.

Enligt Kvale (1997) bygger den kvalitativa forskningsintervjun på samspel och utbyte av synpunkter mellan personer som samtalar om ett ämne av gemensamt intresse. Den kvalitativa forskningsintervjun är intresserad av att ta reda på hur människor upplever sin omvärld, och man kan få fram tankar och känslor. I intervjun försöker forskaren ”förstå världen ur de intervjuades synvinkel, utveckla innebörden av människors erfarenheter, frilägga deras livsvärld före de vetenskapliga förklaringarna” (Kvale, 2007, 9). Författaren menar vidare att forskningsintervjun är ett samtal om den mänskliga livsvärlden, där den muntliga diskursen förvandlas till texter som ska tolkas.

Kvale beskriver tolv aspekter på den kvalitativa forskningsintervjuns förståelseform. Vi har i vårt arbete främst tagit fasta på fyra av Kvales aspekter. Först den positiva upplevelsen. Intervjun är ett samtal där människor talar om ett ämne som är aktuellt för dem och som intresserar dem. Genom intervjun kan man vinna ny insikt, dela med sig

av erfarenheter och hitta nya infallsvinklar på de teman man behandlar i intervjun. Det ligger nära den andra aspekten om förändring. Man kan under intervjuens lopp förändra sin uppfattning och se sammanhang som man inte tidigare varit medveten om och se nya infallsvinklar kring ett visst tema. Den tredje aspekten är den mellanmännsliga situationen som gett kunskap om samspelet människor emellan, utbyte av synpunkter och kunskap om hur intervjusituationen präglar bägge parter. Enligt Kvale kan situationen vara präglad av positiva känslor, intellektuell nyfikenhet och ömsesidig respekt, men intervjun kan också vara framkallande av försvarsreaktioner hos bägge parter, vilket man som intervjuare måste vara medveten om och ta hänsyn till i intervjusituationen. Den fjärde aspekten vi tagit intryck av är Kvales livsvärld. Kvale menar att samtalet är ett sätt att lära känna andra människor och förstå deras livsvärld, och det är detta samtal en intervju bygger på. Genom samtal kan människor berätta om sin livsvärld ur sitt eget perspektiv och med egna ord. Kvale definierar den kvalitativa forskningsintervjun som ”en intervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka de beskrivna fenomenens mening” (Kvale, 2007, 13).

Kvalitativ intervju är således en metod för att utröna, upptäcka, förstå, lista ut beskaffenheten eller egenskapen hos någonting. (Svensson & Starin, 1996)

Enligt Larsson m.fl. (2005) försöker man minska insamlade data till beskrivbara statistiska enheter i den kvantitativa forskningsmetoden. Väljer man kvalitativ forskningsmetod är målet att nå kunskap om och öka förståelsen för individens kognitiva och emotionella upplevelsevärld mot bakgrund av dennes egna ord, beskrivningar, tankar, känslor, minnen, kunskaper, bedömningar och tolkningar (Larsson m.fl.2005, 92).

Vi valde att använda oss av en fokusgrupp som intervjuform, eftersom vi ville få åsikter, tankar och idéer från en redan fungerande arbetsgrupp. Hade vi valt att intervju personerna en och en tror vi att vi inte hade fått lika utvecklade svar eftersom gruppen diskuterade mycket tillsammans. Vår infallsvinkel var att se till professionernas individuella tankar och i diskussion med varandra, om vad preventivt arbete för att motverka psykisk ohälsa bland barn och ungdomar innebär. Metoden ger samtidiga upplysningar från flera personer där samspelet och samtalet mellan gruppens deltagande i sig är en process där informationen förbättras.

Billinger (2005) skriver att fokusgrupper är en metod för att samla in data om ett specifikt fenomen, i detta fall preventivt arbete inom Haparanda kommun. Wibeck (2000) skriver om vad som karakteriserar fokusgrupper. Hon beskriver fokusgrupper som en form av fokuserade gruppintervjuer där ett mindre antal människor möts och diskuterar ett ämne som forskaren bestämt. Fokusgruppen är också en forskningsteknik man använder sig av för att samla in data. Metoden används för att studera värderingar, föreställningar och attityder avseende ett ämne eller fenomen. En fokusgrupp leds av en moderator som oftast är forskaren själv, det kan även vara fördelaktigt att vara två, då leder en samtalen medan den andre agerar observatör eller assistent. Billinger (2005) skriver att moderatören går in och styr upp samtalen om deltagarna svävar ut för mycket eller om någon inte kommer till tals.

En fördel med fokusgrupp är enligt Wibeck (2000) att gruppen aktivt förmedlar sina perspektiv avseende fenomenet/temat men även att olika idéer uppstår när en grupp diskuterar tillsammans. Metoden är bra om man vill få fram gruppens gemensamma tankar runt ett tema. Diskussionerna kan leda till att deltagarna reflekterar över områden som berör de personligen eller yrkesmässigt både direkt och indirekt. Effekterna av en fokusgrupp kan vara att gruppen förklarar och ifrågasätter sig och varandra. Därmed kan diskussionen i en fokusgrupp påstås vara mer än summan av enskilda intervjuer.

Billinger (2005) säger att fördelar med fokusgrupper är att man som forskare har relativt liten påverkan på gruppens diskussioner. Metoden fyllde syftet väl då intentionen var att gruppen gemensamt skulle diskutera hur de ser på preventivt arbete för att motverka psykisk ohälsa bland barn och ungdomar inom Haparanda kommun och vad de innebär utifrån sina respektive professioner och erfarenheter. Vidare menar Billinger att det är en fördel om gruppen är homogen, den fokusgrupp vi träffade är homogen i den meningen att de alla arbetar inom samma arbetsområde och i Haparanda kommun. De känner varandra och har arbetat tillsammans en lång tid, detta är betydelsefullt för att diskussionerna ska bli givande. Våra tankar är att fokusgruppen kan vara en lärosituation i sig, där nya tankar föds tillsammans med andra. Dessutom har vi en tanke om att denna diskussion kan främja gruppen som arbetslag. Formen verkar också kontrollerande i förhållande till extrema och osanna påståenden.

Billinger (2005) skriver att nackdelar med fokusgrupper kan vara att ämnet är för hett där diskussionerna kan bli individuella. En risk är att inte alla är aktiva, det är

moderatorns roll att se till så att alla får tala. Wibeck (2000) skriver om den sociala makten i fokusgrupper, vilket innebär att någon kan påverka deltagarna i gruppen. Det kan vara så att moderatorn upplevs ha makt beroende på sin roll, dels för att det är moderatorn som leder samtalet men även den som ska analysera det gruppen säger och gör. Någon i gruppen kan uppfattas ha mer kunskap och makt beroende på utbildning och/eller erfarenheter. Detta kan inträffa om man i fokusgruppen samtidigt har med chefen och de anställda, men även om man har representanter ifrån olika professioner i gruppen. Om moderatorn upplever att någon ges mer social makt eller status ska denne ingripa, genom att ställa frågor direkt till de deltagare som inte talar så mycket och uppmuntra till delaktighet.

I vår fokusgrupp ingick olika professioner, enligt Wibeck kan det påverka gruppen om någon har mer makt eller kunskap. Vi upplevde inte att någon tillskrevs eller hade mer social makt eller kunskap än någon annan. En annan nackdel kan ha varit att vi var ovana vid att genomföra intervju i form av fokusgrupp. Hur detta påverkat är svårt att säga, då det är svårt att veta om och i så fall vad vi missat.

Vi har valt att utgå från Haparanda och från två kuratorer samt en psyko- och familjeterapeut som arbetar i kommunen för att få en bred översikt över ämnet. Familje- och psykoterapeuten såg vi som en extra resurs eftersom det inte finns många kommuner som har denna tjänst inom skolan. Det urval vi gjort kan härledas till det Larsson (2005) kallar maximerat urval, i den meningen att informanterna beskrivit egna tankar och funderingar kring det aktuella ämnet. Larsson beskriver att maximerat urval går ut på att informanterna skildrar normala eller vanliga fall som sannolikt kan reflektera de olika variationerna som kan finnas avseende fenomenet. Vi har använt oss av en redan existerande grupp, det vill säga de personer som arbetar som kuratorer och familjeterapeut inom Haparanda kommun. De som deltog i fokusgruppen var två kuratorer och en familje-och psykoterapeut.

3.2.Analysen steg för steg

Efter intervjun lyssnade vi tillsammans igenom den inspelade intervjun en gång. Därefter transkriberades intervjun. Vi skrev ner intervjun ordagrant. Wibeck (2000) säger att transkribering av intervjuer är det mest tidskrävande men också det bästa sättet för att senare få ett underlag att göra en noggrann och systematisk analys. Den av oss

som inte gjorde transkriberingen lyssnade senare igenom intervjun ytterligare en gång och gjorde de tillägg och ändringar som eventuellt behövdes.

Intervjuerna lästes igenom ett flertal gånger och vid varje genomläsning fokuserade vi på en frågeställning i taget. Vi valde att döpa om våra intervjudeltagare till respondent A,B och C så att de så långt som möjligt kan vara anonyma.

Materialet sammanställdes efter varje diskussion och frågeställning. Vi valde att skriva ut hela intervjun och stryka under med understrykningspenna det vi ansåg vara relevant för att sedan klippa ut citaten och sortera in dem i tre olika kategorier. Det som vi ansåg vara hot och risker i samhället, preventivt arbete som pågår i kommunen och de nya idéer och förslag som kom fram.

När vi sorterat in allt från intervjun in under dessa rubriker, sorterade vi det som vi ansåg vara mest relevant och tog bort sådant som vi inte ansåg vara relevant samt påståenden som återkom flera gånger. Efter det sammanställde vi varje kategori och tog ut viktiga citat. Citaten har i möjligaste mån återgetts ordagrant i texten, men där det varit nödvändigt har vi ändrat till mer läsbar svenska. Alla indragna citat i analysen kommer från våra informanter. Vi benämner dessa informanter efter respondent A,B eller C. När vi valt ut det som vi tyckte var relevant renskrev vi allt på datorn. Eftersom vi gjorde vår analys i flera små steg och diskuterade igenom vad vi tyckte var relevant tror vi att det ökade reliabiliteten i analysen och arbetet.

3.3.Etik

Wibeck (2000) påtalar att de etiska övervägandena vid en fokusgrupp är viktiga. När en grupp samlas för att diskutera ett ämne, kan anonymiteten säkras i den meningen att deltagarna avidentifieras i arbetet, för att utomstående inte ska kunna identifiera deltagarna. De som medverkade i rummet vet vem som sagt vad och huruvida den informationen sprids kan forskaren bara be de inblandade att inte röja.

Kvale (1997) skriver om de etiska aspekter man behöver tänka på i forskning, informerat samtycke, konfidentialitet och konsekvenser. Det informerade samtycket innebär att informanterna får information om syftet och tillvägagångssätt med uppsatsen samt att deltagandet är frivilligt och att informanterna kan avbryta sin medverkan utan

att behöva förklara sig. Man behöver även tala om vilka fördelar och eventuella risker deltagandet innebär. Konfidentialitet avser att informanterna inte kommer att framställas på ett sådant sätt att man röjer deras identitet för utomstående. Om man misstänker att eventuell information som redovisas innebär att någon kan kännas igen av utomstående, måste man vara tydlig med detta. Man måste ha informanternas godkännande. Konfidentialitet innebär också att man avidentifierar informanterna så deras namn eller annan igenkännande information inte redovisas i uppsatsen. Konsekvenser av deltagandet i intervjun, både fördelar och eventuell risker måste framgå tydligt för deltagaren. Eventuell skada av deltagandet för informanten ska minimeras. Kvale skriver att deltagandet i undersökningen ska gynna båda parter, med andra ord ska det råda ömsesidighet i vad informanterna ger och får genom deltagandet.

Wibeck (2000) skriver att *validitet* handlar om tolkningen av materialet och att man undersökt det som man haft för avsikt att undersöka. En risk för bristande validitet i en fokusgrupp kan handla om att någon av deltagarna inte framför sina åsikter på grund av trycket från gruppen, det kan även vara så att någon överdriver för att försöka övertyga eller imponera på någon annan deltagare. Om detta inträffar kan den informationen användas i uppsatsen.

Deltagarna i fokusgruppen deltog lika mycket och alla förde fram sina åsikter. Validiteten i vår uppsats upplever vi är god, då vi anser att vi undersökt det vi haft för avsikt att undersöka. Under processens gång har vi återkommit till frågeställningarna åtskilliga gånger för att stämma av att vi verkligen besvarat dem. Andra personer har även läst uppsatsen under processen och på så vis har kontrollen av validiteten och reliabiliteten stärkts.

Wibeck (2000) skriver att *reliabilitet* betyder att olika forskare ska kunna nå fram till samma resultat vid studier av materialet. Resultatet ska även bli det samma vid studier av samma forskare men vid olika tidpunkter. För att öka reliabiliteten kan flera forskare göra översiktsanalyser som man sedan kan jämföra.

3.4. Tillvägagångssätt

Det hela började hösten 2008 då vi satt ner tillsammans med klassen och diskuterade igenom olika ämnen för vårt examensarbete. Vi kom fram till att vi hade liknande

intressen och var intresserade av att forska om liknande fenomen. Sen diskuterade vi igenom vilket specifikt ämne vi skulle välja och vilka forskningsfrågor vi skulle använda oss av. När det var bestämt började vi diskutera om vilken metod vi ville använda, vi kom snabbt fram till att det var den heumaneutiska metoden skulle passa oss och ämnet bäst. Vi valde att begränsa oss till Haparanda kommun för att vi både gjort en av våra praktikperioder tillsammans med kuratorerna i skolorna men också för att det är vår hemort. Vi valde att göra en fokusgrupp eftersom vi tänkte att vi skulle få mycket information och ideér när de samtalar tillsammans. Vi anser att det var ett bra val och är nöjda med informationen som vi fick. Dock kan vi så här i efterhand se att vi borde varit bättre förberedda gällande den tekniska biten då ljudet på kameran var mycket lågt och gjorde arbetet att transkribera mycket tungt. Valet av intervjufrågor hade kunnat vara utformade på ett mer strukturerat och konkret sätt. Men trots detta anser vi vår intervju vara mycket lyckad och att vi fått mycket information och ideér från den. Efter vår analys av intervjun fick vi mera konkreta kategorier som vi kunde fokusera på. När det gäller till fakta delen har vi valt att dela upp vissa delar av ämnet medan andra delar har vi suttit och skrivit tillsammans. Det som varit positivt att arbeta tillsammans i par är att vi haft möjligheten att sitta och diskutera och bolla med ideér och på så sätt komma fram till den bästa lösningen. Vi har även haft ett bra stöd av varandra under processen. Det som vi kan se som nackdel med att arbeta i par är de delar vi valt att dela upp och skriva var för sig då har den andra inte lika stor insikt och förståelse av den delen. Detta har vi försökt lösa genom att läsa igenom varandras delar många gånger för att få full förståelse. Vi anser det vara bra att vi fick en tidig start i skolan med att förbereda oss för vår kommande forskning. Detta gjorde att vi fick mycket tid till att tänka igenom valet av ämnet så att det blev rätt. Under den sista delen av vår process det så kallade finslipet har vi arbetat tillsammans och diskuterat igenom varje steg mycket väl så att vi kommit fram till den bästa lösningen och att vi båda varit överens.

Vi anser att vi fått mycket bra handledning med bra och konkret handledning som hjälpt oss i vår process. Ett hinder på vår väg har varit att vi läst mycket svenska uppsatser och fått en bild på hur de ska se ut och vad de ska innehålla medans vi ska skriva efter den finska varianten. Detta har gjort oss lite förvirrade till och från. Ett hjälpmedel hade varit och få se en finsk uppsats för att se vilka delar som ska finnas med och i vilken ordning.

Vi har inte haft några problem med att hitta lämplig information utan problemet har varit att kunna begränsa oss och se vad som är relevant för vårt ämne då vi oftast hittat information som varit intressant och ämnen vi gärna fördjupat oss i. Men det har varit lite svårare med att hitta forskning gjord i andra länder.

4.ANALYS

När vi analyserade vår intervju kom vi fram till tre olika kategorier risker, preventivt och utveckling. När vi gick igenom kategorin risker kom vi fram till 5 olika subkategorier lagen, familjeförhållanden, dagenssamhälle, inte ta ansvar och brister i arbetet som kurator. Vi har gett våra respondenter bokstäver A, B och C för att de ska kunna vara anonyma.

I Haparanda har kuratorerna och familjeterapeuten en viktig roll bland barn och ungdomar samt även bland de vuxna i barnens närhet kuratorerna fungerar bland annat som en viktig länk och samordnare mellan många olika aktörer. Eftersom det även finns en familjeterapeut så blir det mer att de jobbar för att även föräldrarna skall bli mer involverade och få det stöd som de kan behöva. Det är dock ett som vi redan nämnt ensamt arbete och det kan bli tungt emellanåt. Vi tycker trots det att gruppen i Haparanda har löst det på ett bra sätt genom att de träffas en gång i veckan. Samt att de stöttar varandra då det känns tungt. Preventivt arbete i Haparanda omfattas av många olika moment såsom föräldragrupper, föreläsningar på föräldramöten och gruppen våga vara förälder som familjeterapeuten håller i och har visat sig locka till sig en hel del pappor. Tidigare har det mestadels varit en majoritet av mammor på mötena men nu är en större del av papporna också med. Det är väldigt positivt eftersom båda föräldrarna är viktiga. De olika projekt som finns exempelvis anti- rök och drog kampanjer. Ett gott samarbete mellan olika instanser pga. av att de som jobbat har jobbat länge och har byggt upp sina kontaktnät. Det ger en snabbare och ibland lättare dialog sinsemellan. Det som vi ser kan vara en risk med den lagstiftning som råder i Sverige gällande beslagtagning av alkohol, att endast polisen har rätt att beslagta alkohol från minderåriga. Det ger inte bra signaler till ungdomarna, och underminerar till viss del kuratorernas och socialtjänstens arbete. Särskilt eftersom polisen kanske inte finns på plats alla gånger eftersom de har ett stort arbetsområde.

4.1.Risker i Haparandakommun gällande barn och ungdomars välbefinnande

Det finns många lagar som är till för att hjälpa och skydda barn i dagens samhälle. Men ibland kan de ha motsatt effekt och istället vara ett hinder för att kunna hjälpa dessa utsatta barn. Sekretesslagen kan vara ett hinder när det finns barn som är aktuella inom flera olika myndigheter där borde kunna ha ett utbyte av varandras kunskaper och erfarenheter av barnet i fråga. Men detta upplever inte våra respondenter som något större problem eftersom det är en liten stad och vägen till varandra är kortare än i en större stad. Respondenterna har alla arbetat länge inom denna kommun och har därmed kontakter inom andra myndigheter som gör vägarna ännu kortare. Respondenterna anser att man kan på ett enkelt sätt kringgå sekretessen genom att få ett samtycke av föräldrarna. De anser även att många kan gömma sig bakom sekretessen på grund av okunskap där personen inte vet vad han får och inte får göra och skyller istället på sekretessen.

Ungdomarna i dagens samhälle är mycket upplysta om sina rättigheter detta kan ses som en risk då respondenterna anser att de inte kan fullfölja sitt arbete. De berättar om ungdomar som de sett dricka sig berusade på stan där de tänkt beslagta deras alkohol men inte kunnat. Respondent A berättar om en händelse när respondenten var som vuxen på stan och fick se en tonåring med öl i handen som respondenten tänkte beslagta

”jag visste ju var dom var med 12-pack mellanöl så gick jag dit o skulle ta bort dom, så sa dom nä du får inte ta dom du måste ringa polisen, så att jag som vuxen fast jag är ute som tjänsteman o det kommer en 15-16 åring med öl i händerna får inte ta bort dom om dom inte ger det frivilligt. Då måste man ringa polisen o det kan ju ta en halvtimme.”

En annan kommentar vi fick

”jo men asså du får inte fast du är ute föräldrar på stan, eller vuxna på stan får inte vi ta från en 13 åring en öl flaska enligt svensk lag, så jävla tokigt är det, ursäkta att jag svär”.

En annan risk i dag är att dagens samhälle som har blivit tuffare både för föräldrarna och för barnen. Många föräldrar hade behövt stöd från början i deras föräldrarroll. Respondenterna diskuterar med varandra när de själva fick barn och då de hade ett helt

nätverk runt omkring sig av föräldrar, mor- och farföräldrar som kunde stötta och hjälpa dem i deras nya roll. I dagens samhälle är många människor ganska så ensamma dels på grund av att vi flyttar och rör på oss mer men också att man som mor- och farförälder inte har samma tid eftersom de fortfarande själva är kvar i arbetslivet. Respondent A skildrar att vara ensam förälder i dagens samhälle

”jag brukar jämföra dem som en ensam tall på en stor jävla hed om de faller, så faller de så här eller hur? Men om du faller så har du ju 50 pers som finns omkring om du faller eller hur? Så var det när vi växte upp de fanns ju fan 50 tanter i byn som tog en i famn. Det är en stor skillnad!”

I dagens samhälle är det vanligare med föräldrar som skiljer sig respondenterna har kommit i kontakt med barn som varit med om två och till och med tre olika skilsmässor där följden blir att barnen inte känner att de duger och är tillräckligt bra eftersom de vuxna gång på gång lämnar de. Diskussionen fortsätter och de har många exempel där barnen kommit i kläm då föräldrar inte vet hur de ska bete sig sinsimellan. Enligt rädda barnen är ca 55 000 barn drabbade av skilsmässa i Sverige idag.

”För man ser ju dom här familjerna som separerar när föräldrarna inte kommer överens om hur man ska bete sig sinsemellan, så går det åt helvete för barnen för i 8 av 10 fall sen finns det ju alltid maskrosbarn som klarar sig men det är jättetufft, så att föräldrautbildning på BVC direkt när sperman tagit fast, så är det bara att gå föräldrautbildning och få stöd”(Respondent A).

Det framgår inte hur många av dessa barn som tar skada av skilsmässan men alla barn som måste genomgå en skilsmässa blir påverkade på ett eller annat sätt av händelsen. Respondenterna är eniga om att de tycker det borde vara obligatoriskt med en föräldrarutbildning för alla nyblivna föräldrar, även redan innan barnet är fött eftersom det finns många som behöver stöd under graviditeten.

Idag kan man räkna samhället som ett mera individinriktat samhälle då man många gånger får känslan att de är var och en för sig själv och inte som tidigare att man arbetade tillsammans för att nå mål. Föräldrarna i dagens samhälle har ett större tryck på sig av olika andledning exempelvis så måste de spendera mera tid på sina arbeten,

vilket kan leda till att barnen inte får den uppmärksamhet och tid som de behöver av sina föräldrar. Även för barnen har det blivit tuffare de påverkas konstant av media som ger en många gånger felaktig bild av hur den så kallade idealbilden är. Små flickor ser bilder på retuscherade supermodeller med onaturligt små former och tror att det är normalt att se ut på det sättet medan deras spegelbild visar en helt annan sanning. Internet kan också ses som en stor risk för barnen eftersom allting blir så tillgängligt genom att enbart surfa på några få sidor kan barn och ungdomar få tag på droger. Men även kan internet ses som en risk i ett annat syfte barn som inte får den uppmärksamhet de behöver av sina föräldrar kan söka sig andra kontakter på internet. Barnen lever mera isolerade idag trots internet som gör allting så tillgängligt eftersom de kan ha vänner genom internet men de saknar dessa nära relationer i vardagen. Respondenterna diskuterar vidare om vikten för barnet att ha flera vuxna relationer i sin närhet och att detta är svårt då många föräldrar lever ensamma idag. Steget till vuxenvärlden blir större eftersom tillgången till mor och farföräldrar inte är lika stor som tidigare. De diskuterar mycket om att föräldrarna har tappat det här vuxenperspektivet eftersom barn idag får alldeles för mycket frihet då de inte har lika mycket gränser idag.

Haparanda har ett mycket högt ohälsotal bland annat pga. Höga skilsmässotal, hög arbetslöshet och fall av våld i nära relationer. Respondenterna diskuterar mycket om att Haparanda är lite speciellt eftersom det är en hög genomströmning av folk eftersom det är en gränsstad som också gör att tillgången till droger är större än på andra ställen.

Respondenterna diskuterade mycket om att arbetet som kurator är ett tungt arbete och ofta behöver man mycket kunskap och tidigare erfarenhet eftersom man oftast är helt ensam i arbetet.

”Även om vi inte har myndighetsutövning här så är det ett tufft jobb och man måste ha erfarenhet för att ta det här jobbet därför att det är tufft och man måste fatta egna beslut om man ska gå vidare med ärenden, vad ska man göra man sitter med allting det här i knäet... då måste man åxå kunna stå på sina egna ben i det här, fatta egna beslut vad ska jag nu göra? Vad ska jag föra mig vidare på? jag kanske åxå måste stå emot en lärarkår som kanske har en annan åsikt eller rektorer som inte alls tycker samma, alltså man är mitt i stormens öga”(Respondent B)

Respondenterna är eniga att tiden kan ses som en kris då tiden inte finns att vara mer på förskolan. Steget för förskolelärarna att ringa kuratorn blir då större för var gång eftersom de vet att tiden inte finns och tar enbart kontakt med kuratorn då det redan är kris. Respondenterna upplever att steget till att göra en anmälan är mycket större och svårare hos förskolepersonalen för de möter upp föräldrarna på morgonen och därmed har en närmare kontakt med familjen. Respondenterna ser det som ett utvecklingsmål att vara mera delaktiga på förskolan bland annat med att kunna stötta personalen i liknande situationer.

4.2.Preventivt arbete som sker i Haparanda kommun

Respondenterna anser att det är viktigt att ha en lyhörd chef vilket de tycker att dom har. Chefen skall vara öppen för nya idéer och utveckling. Inte bara ta hand om det som är akut utan kunna planera för framtiden.

”när det finns idéer så pushar han ju mycket för att vi ska utvecklas o göra nya saker och prova olika saker o även det här med samarbete är ju åxå någonting som han pushar för och det tycker jag åxå är jätteviktigt när man jobbar med det här och ska ha just i det förebyggande arbetet så är ju chefen jätteviktigt”(Respondent B).

Att Haparanda med sina cirka 10 000 invånare satsar mycket på elevhälsan kan alla respondenter intyga då de är 2.5 kuratorer, en familjeterapeut samt 3 skolsköterskor inom kommunen vilket är mycket när de jämför med andra kommuner.

”För att vara en så liten kommun så satsar Haparanda otroligt mycket på elevhälsan”(Respondent A)

En annan fördel enligt respondenterna är att alla har erfarenhet av olika arbeten vilket ger en mångfald och kunskap. Samt att det inte varit någon stor omsättning på personalen vilket bidrar till en trygghet för både personalgruppen samt elever och föräldrar. Respondenterna anser det vara en stor fördel att de har korta vägar till de olika myndigheterna och tycker att ha ett bra nätverk är mycket viktigt.

”Haparanda är ju på det sättet väldigt framåt vad gäller förebyggande och samarbete över gränserna mellan myndigheter det måste jag då säga att det tycker jag att det är stor skillnad o lätt att komma fram med ideér”

I vår intervju med respondenterna kunde de namnge många olika projekt som pågick som de ansåg vara ett preventivt arbete för att motverka psykisk ohälsa bland barn och ungdomar. Ett av projekten var PSS; Polis, Skola och Socialtjänst. Projektet resulterade i ett nära samarbete mellan de olika myndigheterna så att vägen mellan instanserna kunde förkortas. Respondenterna nämner även ett annat projekt som kallas för ”Tobaksfri duo”, där ungdomar tillsammans med en vuxen mentor skriver ett kontrakt på att vara rök- och snusfria vilket ger dem rabatter i vissa affärer och på evenemang i slutet av året blir detta kontrakt en lott i ett lotteri där de kan vinna fina priser. Folkhälsoinstitutet har tagit fram ett projekt som heter Familjeverkstan som Vuxenskolan, ABF och Rädda barnen har ihop. Där träffas föräldrar under 9 gånger och går igenom olika ämnen med ett utstuderat material. Föräldrarna får även viss hemläxa som de ska göra under tiden till nästa träff. ”Vuxna på stan” är en frivilliggrupp föräldrar som vandrar på stan under fredag och lördag kväll och under storhelger för att ha uppsikt över ungdomarna men också skapa trygghet. I Haparanda finns ett ungdomens hus där kuratorteamet tillsammans med en barnmorska finns tillgängliga under varje måndag eftermiddag. I samma hus har även kyrkan sin ungdomsverksamhet. Utbudet på olika idrottsklubbar i Haparanda är mycket stort och det anser alla respondenter är mycket bra då de både är hälsofrämjande plus att barn och ungdomar kommer i kontakt med andra vuxna personer samt utökar sin vänskapskrets. Respondenterna är eniga över att alla projekt där barn och vuxna är engagerade är positivt, vägen för föräldrarna blir då mindre att ta kontakt när de behöver råd och stöd. En sak som alla respondenter nämner är arbetsmaterialet BBIC som oftast är använt inom socialtjänsten för att vara säker på att man utgår ifrån barnet i centrum. Inom skolans värld har de också använt materialet för att kunna kartlägga faktorer för barnet. De anser det också viktigt att man just använder ordet arbetsmaterial inte anmälningsmaterial och kartläggning inte utredning eftersom de är två så starkt laddade ord. Detta material gör att personalen också måste tänka på det som är positivt och det som fungerar eftersom det oftast är lättare att räkna upp det som inte fungerar.

”vad gör skolan många gånger de talar om vad ungarna är dåliga på. I det här materialet är skolan tvungen att också på varena fråga att svara på

vad som fungerar, det sätter press på lärarna också och tänka på om finns det någonting som fungerar?”(RespondentA)

4.3.Utvecklingsmöjligheter i Haparanda kommun

Alla respondenter anser att de är väl rustade när de tittar på antal kuratorer jämfört med antal elever, men de anser även att det finns mycket arbete att göra. På frågan om de anser att det behövs fler kuratorer i skolans värld så tycker de hellre att universiteten borde utöka lärarnas utbildning med krishantering för barn exempelvis. Som vi har förstått det så har den nuvarande lärarutbildningen ingen utbildning om hur barn reagerar vid en skilsmässa eller vid dödsfall. Som vi nämt tidigare i forskningen så drabbas ca 55 000 barn varje år av skilsmässa många av dessa barn behöver inte desto mer hjälp då de har ett starkt nätverk hemma. Men många behöver stöd från skolans sida och läraren är den person som barnen har närmast och därmed känner förtroende för att prata med. Ett annat tillägg som de anser lärarutbildningen behöver är kunskap om konflikthantering då många lärare ringer kuratorn så fort det är en konflikt i klassen. De vet att lärarutbildningen på Luleå Universitet numera har ett tillval om konflikthantering.

En annan sak respondenterna diskuterar är att samtidigt som lärarna gör en överlämning mellan mellanstadiet och högstadiet om hur eleverna ligger till ämnesvis borde de även rapportera hur barnen mår hur deras familjesituation ser ut och om det finns någonting som lärarna behöver vara vaksamma på. Detta hade underlättat mycket då lärarna har koll från början på vad de ska hålla utkik efter.

Respondent C framhäver mycket att denna gärna vill arbeta mer i team eftersom arbetet som kurator många gånger är så pass ensamt. I team eller grupp hade de inte behövt stå ensam mot föräldrar och lärare utan hade haft någon på sin sida.

De diskuterar även mycket att de skulle vilja arbeta lite mer preventivt istället för att bara gå in i de mest akuta situationerna.

”ibland att man skulle vilja utveckla, ibland har man varit full av idéer för det här förebyggande arbetet men det här akuta tar över då är det mindre tid för det här förebyggande”(Respondent C)

Rökning och skolkning är två ganska kraftiga indikatorer på att ungdomar har det lite extra tungt just då. Men i den åldern tycker alla respondenter att det kan vara mycket tungt att försöka arbeta med tonåringar och efterlyser ett sätt att komma åt problemen tidigare.

Förutom det som respondenterna känner att de vill utveckla i sina befinliga arbetsuppgifter har de en vision om att få starta ett familjecentrum mitt på gränsen. Där det finns BVC, mödravård, PBU, familjeterapeuter, socionomer det vill säga alla professioner samlade under samma tak så att föräldrarna har lättare att få hjälp och stöd. Samt att det ska finnas representanter från socialtjänsten. Sträckan till att ta kontakt med exempelvis PBU blir mycket kortare och känns mera naturlig eftersom de sitter i samma byggnad som bvc vilket besöks ofta i början på föräldrarskapet och återkommande under barnets uppväxt. Det fanns även en önskan om att kunna ha olika föräldrargrupper där eftersom det finns ett behov av att få prata av sig. En av respondenterna var på bvc och pratade med nyblivna föräldrar efter mötet kom de fram föräldrar och frågade när denna skulle återkomma, så de anser att det finns ett stort behov. Det skulle bli en naturlig mötesplats för alla familjer. Många gånger är det hela familjen som behöver hjälp inte enbart barnet, men det är barnet som agerar utåt och därmed får hjälp genom skolan medans det är föräldrarna som behöver stöd i sin föräldrarroll. Respondenterna har stött på liknande problem flera gånger under sina år inom skolans värld.

5.REFLEKTIONER

Det har varit en lärorik process för oss och ett mycket intressant ämne. Vi tycker att vi har hållit oss till vårt syfte och våra frågeställningar på ett bra sätt. Att använda sig av en fokusgrupp har varit intressant och givande eftersom det blev mer ett samtal med reflektioner, dock var det rätt krävande under transkiberingen eftersom respondenterna ibland pratade i mun på varandra eller avbröt varandra. Samt att ljudet på videokameran som vi använde oss av inte hade så bra volym. Så här i efterhand så hade det varit enklare att göra individuella intervjuer med tanke på efterarbetet men då hade vi kanske inte fått all eller samma information som vi fick via fokusgruppen. I början av vårt arbete då vi ställde oss frågorna om hur det preventiva arbetet ser ut och hur kurators roll ser ut gällande arbetet för att motverka den psykiska ohälsan hos barn och ungdomar, hade vi först en generell tanke kring detta ämne. Men vi insåg med våra handledares hjälp att vi behövde begränsa oss ytterligare och vi bestämde oss för att fokusera på det arbete som kuratorerna utgör i Haparanda kommun. Det som är unikt med Haparanda Stad är att de har en anställd familje-och psykoterapeut som en extra resurs i kommunen. Vi har förstått att arbetet som kurator kan vara ensamt och i Haparanda har gruppen löst det genom att de träffas en gång i veckan för att på olika sätt stötta varandra. Vi blev båda förvånade över att det preventiva arbetet faktiskt får stort utrymme. Det tycker vi är jättebra. Det vi lärt oss har fått oss än mer intresserade av arbetet som skolkurator och de förebyggande insatser som finns.

Enligt fakta som vi hämtat ur litteraturen så belyser de flesta författare och forskare hur viktig och ansvarsfull föräldrarollen är för att barnet ska växa och utvecklas för att få en bra självkänsla. Och som Fahrman (1993) menar att hur barnet blir drabbat beror på faktorer som vilken utvecklingsfas det befinner sig i, vilket känslomässigt stöd barnet kan få från någon av föräldrarna, de sociala och emotionella resurser som finns. Det är alltså viktigt att även föräldrarna får stöd för att kunna göra ett 'bra jobb'. Att få föräldrautbildning på BVC som respondenterna anser behövs skulle nog vara en mycket bra idé. Vi tycker att vi har fått svar på de frågeställningar som vi haft. I det stora hela så fungerar det preventiva arbetet bra i Haparanda kommun, dock finns det alltid plats för utveckling och förbättring. En viktig aspekt att tänka på i det preventiva arbetet är det respondenterna sa om övergången mellan klasserna från exempelvis mellanstadiet till högstadiet, att man då borde samtala med berörd lärare inte bara studiemässigt hur det går för eleven men även den psykosociala aspekten. För att uppnå goda resultat i

skolan är det av stor betydelse att man mår bra i ande, kropp och själ. Gällande lärarutbildningen så håller vi med respondenterna om att den borde utvecklas genom att inkludera ämnen/kurser som handlar om psykisk ohälsa hos barn och ungdomar. Detta för att de skall förstå och kunna möta eleverna som har det svårt på ett bättre sätt. Det vi känner skulle kunna förbättras är närvaron av skolkuratorn i förskolan, som idag inte är så stor eftersom kuratorn ofta kallas in i de mest akuta skeden. Vi tror att det skulle vara bra om kuratorn regelbundet även arbetade i förskolan, dock ser vi att det idag ter sig ganska svårt att genomföra eftersom kuratorn redan har mycket att göra.

Under tiden som vi arbetat med vår forskning har vi lärt oss mycket och som med det mesta är det lättare att se tillbaka och tydligt se vad man kunnat göra annorlunda och förbättra. Vi borde ha ställt fler konkreta frågor om lite mer exakta siffror på ohälsotal i Haparanda för att få en bättre överblick. Kanske gjort jämförelser från förr och nu för att se vilka preventiva insatser som fungerat och varför. Men det har även med att göra att vi fick bestämma oss för en gräns för annars hade arbetet blivit hur stort som helst.

Så här i efterhand har vi diskuterat och kommit fram till att vi fått svar på hur problemen i Haparanda ser ut och vad det preventiva arbetet i Haparanda innebär. Det vi saknar är aktuella siffror på hur högt ohälsotalet i Haparanda kommun är. Det som kommit fram i vår intervju är det arbete och projekt som är igång för att motverka psykisk ohälsa, men vi har inte beskrivit varje enskild åtgärd och projekt detaljerat. Men trots det känner vi att vi fått svar på våra forskningsfrågor.

Det hade varit intressant med vidare forskning angående hur stort ohälsotalet är i Haparanda kommun och hur det har utvecklats den senaste 10 åren. En annan intressant forskning kunde vara angående de åtgärder och projekt som redan är i rullning, att göra en djupare analys om dess verkan och effekt.

REFERENSER

Böcker:

- Andersson, G. 2002. "Utvecklingsekologi och sociala problem" i Meeuwisse/Swärd. 2002. Perspektiv på sociala problem. Stockholm: Natur och kultur.
- Asmerik, S, Ogden, T & Rygvold, A-L. 1993. Barn med behov av särskilt stöd. Studentlitteratur. Lund.
- Bergmark, Å. 1998. Nyckelbegrepp i socialt arbete. Studentlitteratur. Lund.
- Billinger, K. 2005. Fokusgrupper – en datainsamlingsmetod i Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red) 2005 Forskningsmetoder i socialt arbete. Studentlitteratur. Lund.
- Bolwby, J. 1994. En trygg bas. Kliniska tillämpningar av bindningsteorin. Natur och Kultur. Stockholm.
- Broberg, A, Granqvist, P, Ivarsson, T & Risholm-Mothander, P. 2006. Anknytningsteori. Betydelsen av nära känslomässiga relationer. Natur och Kultur. Stockholm.
- Bryman, A. 2006. Samhällsvetenskapliga metoder. Liber. Malmö.
- D-Wester, Y. 2005. Socionomen i skolan. Förlagshuset Gothia. Stockholm.
- Ewerlöf, G och Sverne, T. 1998. Barnets Bästa. Nordstedts Juridik AB. Stockholm
- Fahrman, M. 1993. Barn i Kris. Studentlitteratur, Lund.
- Hammarberg, T. 2003. Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter. Regeringskansliet. Stockholm.
- Hartman, J. 2004. Vetenskapligt tänkande. Från kunskapsteori till metodteori. Studentlitteratur. Lund.
- Killén, K. 2002. Barndomen varar i generationer. Om förebyggande arbete med utsatta barn. Wahlström & Widstrand. Stockholm.
- Kvale, S. 1997. Den kvalitativa forskningsintervjun. Studentlitteratur. Lund.
- Lagerberg, D & Sundeling, C. 2000. Risk och prognos i socialt arbete med barn. Gothia. Stockholm.
- Larsson, S & Lilja, J & Mannheimer, K. 2005. Forskningsmetoder i socialt arbete. Studentlitteratur. Lund.
- Lindén, G. 2002. Psykodynamiska perspektiv på sociala problem i Meeuwisse/Swärd (red) (2002): Perspektiv på sociala problem. Natur och kultur. Stockholm.
- Meuwisse, A & Swärd, H. 2006. Socialvetenskapliga utgångspunkter. I Meuwisse, A,

- Sunesson, S & Swärd, H. Socialt arbete-en grundbok. Natur och Kultur. Stockholm.
- Nilzon, K. 1995. Barn och depression. Studentlitteratur. Lund.
- Parker, Roy.1991. Looking After Children: Assessing Outcomes in Child Care. HMSO. London.
- Ponnert, L. 2007. Mellan klient och rättssystem. Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv. Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Rejmar, A (2003) Vårdnadstvister. En rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa. I Lund Studies in Sociology of Law 16. Studentlitteratur, Lund.
- Schlytter, A. 1999. Kön och juridik i socialt arbete. Studentlitteratur. Lund.
- Socialstyrelsen. 2006. Grundbok barns behov i centrum (BBIC). Socialstyrelsen, Stockholm.
- Socialstyrelsen. 2008. Barns Behov i Centrum– en säkrare väg till skydd och stöd. Socialstyrelsen, Stockholm.
- Svensson, P-G & Starrin, B. 1996. Kvalitativa studier i teori och praktik. Studentlitteratur. Lund.
- Schiratzki, J. 2006. Barnrättens grunder. 3:de upplagan. Studentlitteratur, Lund
- Wikander, B. 1988. Utveckling hela livet. Hagmans. Stockholm.
- Young, A. F. 1956 British Social Work in the Nineteenth Century. Routledge and Kegan Paul: London.

Artiklar:

Clark, M-A & Crandall Breman, J. School counsellor inclusion: A collaborative Model to Provide Academic and Social-Emotional Support in the classroom setting. Journal of counselling and development. Winter 2009 volume 87.

Kirchofer, G mfl. Elementary School Parents/Guardians' Perceptions of School Health Service Personnel and The Services They Provide. Journal of school health, American School Health Association. November 2007, Vol 77, No 9. 2007

SOU 1997:22 Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige. Barnkommitténs huvudbetänkande. Stockholm.

Internet:

Internet1. Samrådsforum.

<http://www.samradsforum.se/familjeterapi.htm>

Hämtad: 2009-03-27 Senast uppdaterad: 2008-04-27

Internet2. Skolans metoder för att förebygga psykisk ohälsa hos barn. Socialstyrelsen.

http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8395/2009-126-174_2009126174.pdf

Hämtad: 2009-12-10

Internet3. Barn- och ungdomsförvaltningen styrdokument,

<http://haparanda.se/filearchive/barn-ungdom-kultur-fritid/buk/karin/hemsidans-dokument/vara-dokument/elevhalsa-2008-04-01.pdf>

Hämtad:2010-02-16

BILAGOR

Bilaga 1

Intervjufrågor till kuratorerna

Behov:

- Tycker ni att det finns ett behov av preventivt/utökad kurator tjänst?
- Har ni kommit i kontakt med barn som haft problem i tidig ålder som sedan har fortsatt upp till tonåren?
- Hade ni velat arbeta på ett annat sätt för att nå ut till de här barnen?
- Hur anser ni att ni arbetar preventivt med barn och ungdomar idag?
- Känner ni till någon annan aktör som arbetar preventivt idag?
- Tycker ni att dessa är viktiga?

Risker:

- Har ni sett någon förändring i vilken typ av problem barnen har?
- Har ni sett någon ökning/minskning de senaste 5-10 åren?

Åtgärder:

- Hur arbetar ni idag med barn upp till 10 år?
- Är ni nöjda med det arbetssättet eller någonting ni hade velat ändra?
- Idéer på saker ni vill göra?
- Tänker ni på någon särskild metod som ni skulle använda er av?
- Hur skulle ni strukturera upp arbetet?
- Hur tror ni att de hade påverkat barnen att ha en kurator i deras vardag?
- Har ni någon samverkan i dagsläget med någon organisation?
- Är det någonting ni är intresserade att utveckla?

Bilaga 3

SoL 5 kap. 1 §

Socialnämnden skall

- verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,
- i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom,
- med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,
- aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopingmedel,
- i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet,
- i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts,
- i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet upphört.

SoL 5 kap. 1 a §

Socialnämnden skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 15 kap. denna lag och av sekretesslagen (1980:100). Nämnden skall aktivt verka för att samverkan kommer till stånd.

SoL 5 kap. 1 b §

Kommunen skall sörja för att påföljden ungdomstjänst kan verkställas så snart det kan ske. Socialnämnden skall bestämma det närmare innehållet i en utdömd ungdomstjänst i en arbetsplan och utse en handledare för den unge. Socialnämnden skall kontrollera att arbetsplanen följs.

SoL 5 kap. 1 c §

Kommunen skall sörja för att medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott kan erbjudas när brottet har begåtts av någon som är under 21 år.

Bilaga 4

Artikel 2 påvisar att varje barn ska respekteras och tillförsäkras de rättigheter som anges i konventionen. Detta gäller oavsett barns och vårdnadshavares etnicitet, kön, politiska ställning, socialt ursprung eller ställning i övrigt (Hammarberg, 2003).

Denna artikel har valts utifrån att vi anser att barns åsikter ska tas på allvar och att barn i allmänhet har rätt att yttra sig. Dessa åsikter och yttranden ska kunna framföras utan att de ska bli utsatta för kränkningar och diskriminering. I dagens skolor förekommer mobbning vilket gör att barn inte alltid har möjlighet att framföra sina åsikter och yttranden. Artikel 2 påvisar även att konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att förhindra att barn blir kränkta eller diskriminerade på olika sätt (Hammarberg, 2003). Att arbeta preventivt i skolan är enligt vår tolkning en lämplig åtgärd för att förhindra att barn utsätts för kränkning eller diskriminering. I skolan kan eleverna även lära sig ett rätt sätt att förhålla sig.

Artikel 3 påvisar att barns bästa alltid ska komma i första hand. Den påvisar också att barn ska få sådant skydd och omvårdnad som krävs för barns välfärd. Hänsyn ska tas till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer barnets vårdnadshavare. Vidare menar artikel 3 att de institutioner tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn ska uppfylla de normer som myndigheter fastställer (Hammarberg, 2003).

Denna artikel valdes ut enligt vår tolkning att skolkuratoren besitter en roll som innefattar skyddande och omvårdande åtaganden. Vi menar även att skolan är en slags inrättning som delvis ansvarar för vård och skydd av barn.

Artikel 12 menar att alla barn skall få möjlighet att fritt uttrycka sin åsikt i frågor som rör barnet. Barns åsikter skall tas tillvara på och ges betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (Hammarberg, 2003).

Artikel 13 påvisar att barn skall ha rätt till yttrandefrihet. Med detta menas att barn skall ha rätt att fritt uttrycka sin åsikt med valfria uttrycksmedel. Yttranden får dock inte strida mot lagen i någon mening. Barns yttranden får inte heller skada någon annan person (Hammarberg, 2003).

Dessa artiklar har valts ut då de enligt vår tolkning uttalar både barns yttrandefrihet och barns rättigheter att uttrycka sina åsikter. Detta är en mycket viktig aspekt enligt oss.

Artikel 19 betonar vikten av att konventionsstaterna vidtar alla lämpliga lagstiftande, administrativa och sociala åtgärder. Den påvisar även vikten av åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barn mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld. Detta

gäller oavsett vilken persons vård barnet befinner sig i. Dessa åtgärder bör innefatta effektiva förfaranden för upprättande av sociala program som syftar till att ge barn och vårdnadshavare det stöd som behövs. Åtgärderna bör även innefatta andra former av effektiva förfaranden som preventivt och identifierande arbete som kan innefatta rapportering, remitterande, undersökande, behandlande och uppföljande av fall där barn far illa (Hammarberg, 2003).

Denna artikel har valts utifrån vår tolkning att det preventiva arbetet i skolan är en form av lämplig åtgärd som syftar till att ge upplysning, stöd och skydd av barn. Vi anser även att skolkuratoren besitter en roll som kan ses som en form av socialt program. Skolkuratorns arbete är enligt vår tolkning ett preventivt och identifierande arbete som innefattar rapportering, remitterande, undersökande, behandlande och uppföljande av fall där barn far illa.

Artikel 28 menar att skolan ska vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro och minska antalet studieavbrott. Disciplinen i skolan skall upprätthållas på ett sätt som är förenligt med konventionen (Hammarberg, 2003).

Artikel 29 påvisar att utbildning skall utveckla barns fulla möjlighet gällande personlighet, anlag, fysiska och psykiska förmågor. Barns utveckling ska även förbereda barn för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle där fred, jämlikhet, förståelse och tolerans råder (Hammarberg, 2003).

Dessa artiklar har valts då de utifrån vår tolkning handlar om socialt arbete i skolan och skolkuratorns arbete som bedrivs vid stödsamtal och under det preventiva arbetet.

Artikel 33 påvisar att konventionsstaterna skall vidta sociala åtgärder i upplysningssyfte för att skydda barn från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen. Utnyttjande av barn skall inte förekomma i den olagliga framställningen av och handeln med psykotropa ämnen (Hammarberg, 2003).

Denna artikel har valts utifrån vår tolkning att barn ska upplysas om narkotika. Vi menar att skolkuratoren och det preventiva arbetet i skolan har den uppgift.

Artikel 34 menar att barn skall skyddas mot alla former av sexuella övergrepp och sexuellt utnyttjande. Lämpliga åtgärder skall vidtas för att förhindra att barn förmås eller tvingas att delta i olaglig sexuell handling. Åtgärder skall även vidtas för att förhindra att barn utnyttjas för prostitution eller pornografiska föreställningar och material (Hammarberg, 2003).

Denna artikel har valts utifrån vår tolkning att det preventiva arbetet innefattar upplysning om sex och samlevnad. Vi tror att kunskapen som erhålls genom sex och

samlevnad kan ses som en åtgärd då barn och ungdomar får information om vad som är utnyttjande och vad som är en normal sexuell handling.

Skollagen, som är stiftad av riksdagen, innehåller de grundläggande bestämmelserna om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Skollagen är uppdelad i kapitel och paragrafer vi har valt ut de paragrafer vi anser vara relevanta för vår forskning. Vi anser att skolplikten är en preventiv åtgärd för att motverka psykisk ohälsa bland barn och ungdomar eftersom i förskolan och grundskolan kan erbjuda barn och ungdomar en säker och stimulerande miljö. Där finns det utbildad personal för att kunna upptäcka barn och ungdomar som far illa.

Bilaga 5

Under vår forskningsprocess har vi använt oss av följande begrepp som vi ansett vara relevanta för ämnet.

Kurator:

inom skolväsendet anställd tjänsteman med uppgift väsentligen att hjälpa eleverna med personliga (ekonomiska o. sociala) problem. (Svenska akademiens ordbok)

Psyko- och familjeterapeut:

Person (läkare) som behandlar sjuka med psykoterapi, själsläkare.(Svenska akademiens ordbok)

Familjeterapi är en form av psykoterapi där man arbetar med hela eller delar av familjer för att lösa problem, bemästra svåra livssituationer och komma vidare i kriser. (Samradsforum)

Preventivt:

Genom att på förhand vidta åtgärder, hindra något skadligt. Förekomma, avstyra.(Svenskaakademiens ordbok)

Vi kommer att använda oss av en generell definition som vi anser berör det praktiska preventiva sociala arbetet i skolan. Bergmark (1998) menar att det sociala arbetets uppgifter är att assistera individer, familjer och grupper i förhållande till den mängd sociala och ekonomiska krafter som påverkar dem, samt att förbättra sociala förhållanden, individers liv och att öka välfärden (Bergmark, 1998:136).

Prevention:

Det finns flera olika termer gällande Prevention och förebyggande arbete. De senaste termerna har under 1990-talet utvecklats och begreppet som används är universiell, selektiv och indikerad prevention, som har ersatt primär, sekundär, och tertiär eftersom de anses bäst passa med det som nu är känt om risk och skyddsfaktorer samt psykisk hälsa. Termerna definieras som följer: *Universiell prevention* definieras som en intervention som inte tar hänsyn till skillnader mellan hög- och lågriskgrupper. Ingen enskild individ eller grupp väljs ut av något skäl. Interventionen är tänkt att främja alla oavsett grad av risk. *Selektiv prevention* definieras som en intervention riktad till undergrupper i populationen som exponeras för en eller flera riskfaktorer. Enskilda individer identifieras inte – det är gruppen, inte individen, som bedöms befinna sig i riskzon. Ett exempel på selektiv prevention kan vara gruppverksamhet för föräldrar med internationellt adopterade barn. *Indikerad prevention* definieras som en intervention för individer med identifierade problem. (Socialstyrelsen)